

नमो तस्म भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्य !

आष्टावृष्टि पूर्णि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

शाक्यमुनि बृद्ध (आठौ शताब्दी) कोरिया

वर्ष २४, अंक ७, ने.सं. १११७ (२०५३) कात्तिकपूर्णिमा ब.सं. २५४० इ.सं १९६६ नोभेम्बर

(अन्तिम पृष्ठको बाँकी)

शील पालन गर्नेहरू २ ज्ञाना उपासिकाहरू थिए। सुश्री अनुपमा शाक्य र सुश्री रोहिना ताम्राकारका साथै प्रारना साधिका सुश्री गंगादेवी शाक्य, रत्नमाया शाक्य, गणेशकुमारी शाक्य, सुश्री विद्या शाक्य आदिले आठ-शील बृत पालन गरेको द वर्ष पूरा भएको कुरा पनि उल्लेख गरिएको छ।

समापन समारोहका दिन शीलप्रार्थना, सम्यक् पूजा, सम्यक् गीत तथा भजन प्रस्तुत गरिएको थियो भने उपासिकाहरू श्रीमती देवकी शाक्य, मथुरा शाक्य, कर्ण शाक्य मैर्यां वज्राचार्य, प्रज्वला शाक्य, सुश्री रत्नमाया शाक्यले आफूले सधैँ पढ्ने गरेका गाथा पाठहरू कण्ठ सुनाउनुभएको थियो, साथै बृद्ध उपासिकाहरूको लगन शीलता र हौसलालाई कदर गर्दै पुरस्कार पनि प्रदान गरिएको थियो। सो बेला बृद्ध उपासिकाहरूको ४ समूह बीच सामान्यज्ञान तथा बुद्धिक्षात्रारे हाजिरी-जवाक कार्यक्रम सुश्री विद्या शाक्यको संयोजकत्वमा सम्पन्न गरिएको थियो जसमा प्रथम हुने— सुश्री गंगादेवी शाक्य, देवकी शाक्य, मथुरा शाक्य, दोब्रो हुने श्रीमती कृष्णकुमारी शाक्य (चैनपुर), दिलकुमारी शाक्य, कर्ण शाक्य, तेजो हुने— देवीमाया शाक्य, सुन्दर शाक्य, मैर्यां शाक्य, चौथो हुने हीरामाया शाक्य, मैर्यां शाक्य, महालक्ष्मी ताम्रकारलाई उपहार प्रदान गरिएको थियो।

बुद्धभजन कार्यक्रम सम्पन्न

२०५३ कातिक ५, सुनसरी—

यहाँको शैक्षिक भजन धरानमा बुद्धभजन कार्य-क्रम श्रीमती रमना श्रेष्ठको अध्यक्षता र एस. एस. पी. तीर्थकुमार प्रधानको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न भएको छ। संयोजक मोहन श्रेष्ठद्वारा उद्घोषित सो कार्यक्रममा सुश्री अमिना तामाङ्गले स्वागतभाषण गर्नुभएको थियो। सो बेला सुश्री विद्या शाक्यले कार्यक्रमको उद्देश्य माथि प्रकाश पार्दै संगीतले केटाकेटीदेखि बडाबुडोसम्म सबैको मन जितन सक्छ र यसलाई मनोरंजनको रूपमा मात्र नहेरी यसद्वारा मानिसको चेतना जगाउन अनि

केटाकेटीसँग भएका कला र सोपलाई परिवार, समाज र राष्ट्रको सेवामा नै श्रमसर हुन योग्य नामिक बन्न प्रेरणा मिल्छ भन्नुभयो।

अनगारिका सुमेधावतीसमझ शीलप्रार्थना भएको सो समयमा समाप्ति श्रीमती रमना श्रेष्ठले बुद्धधर्मका गुणहरूको बारेमा प्रकाश पार्दै पहिलो भजन गाएर कार्यक्रम शुरूननुभएको थियो। मोहन श्रेष्ठको सक्रियता रहेको सो कार्यक्रममा डा. रेमबहादुर गुहर र रत्न-काजी तुञाधारले पनि आ-आपातो मन्त्रव्य वरक्त गर्नुभएको थियो।

धार्मिक प्रवचन

२०५३ मार्ग १०, काठमाडौं—

पूर्णिमाको नियमित धार्मिक प्रवचन कार्यक्रम अन्तर्गत धर्मोदय समाको आयोजनामा 'बुद्धधर्म र समाज सेवा' विषयमा भिक्षु संघीले प्रवचनको रूपमा भन्नुभयो— 'बुद्धले दुःखको अन्त गर्ने ६ वर्षसम्म दुष्कर तपस्या गरी मानवसेवा गर्नुभयो। समाजबाट बहिर्भूतलाई पनि शरण दिएर गौतम बुद्धले उद्धार गर्नुभयो। बुद्ध मनो-वैज्ञानिक हुनुहुन्छ। कृष्ण गौतमी आदिलाई मनोवैज्ञानिक रूपले उद्धार गर्नुभएको थियो। समाजसेवी मनो-वैज्ञानिक हुनुपर्दछ। यहाँ सीधा समाजसेवामा लाग्ने विक्षु कम छन् र धर्मदेशना गर्ने र सोधिएका प्रश्नको जवाक दिने मात्र गर्ने धेरै छन्। पदार्थ सेवा भनेर बुद्धले समाजसेवालाई भन्नुभएको छ। लुम्बिनीको बुद्ध नगरमा संचालित स्वास्थ्य किलनिकले प्रभावकारीरूपमा सेवा पुन्याउन सकिएकोले त्यहाँ स्थानीयको अतिरिक्त भारतका प्रात्महरूबाट पनि आई स्वास्थ्यलाभ गरेका छन्। निःशुल्क खोलिएको सो किलनिकमा पुरानोलाई रु. २।— र नयाँलाई रु. ५।— मात्र लिई उच्चार सेवा पुन्याइएको छ।'

धर्मदूत तथा प्रवचन उपसनितिका संयोजक सुवर्ण शावद्वारा संचालित सो कार्यक्रममा कोषाध्यक्ष लक्ष्मीदास मानन्धरले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो।

आषाढ़ अन्दु भूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

वर्ष २४ अङ्क ७ ब. सं. २५४० कातिकपूर्णिमा

प्रधानसम्पादक
भिक्षु कुमार काश्यप
फो. नं. २७१४२०

सम्पादक
सुवर्ण शाक्य - २१२८५५
अष्टमुनि गुभाजु - २३१२२२

व्यवस्थापक
भिक्षु धर्ममूर्ति - २७१४२०

सह-व्यवस्थापक
तीर्थनारायण मानन्धर
फो. नं. २७०३८६

वितरणव्यवस्था
भिक्षु पञ्चामूर्ति - २७१४२०

वितरणव्यवस्था सहयोगी
थामणेर पञ्चामूर्ति - २७१४२०

विज्ञापन व्यवस्था
विरत्त मानन्धर - २१११८५

प्रधानकार्यालय तथा प्रकाशक
आनन्दकुटीविहार, स्वयम्भू, काठमाडौं
पो.ब. नं. ३००७, २७१४२०

बृद्धवचन

असारे सारमतिनो, सारे चासारदस्सिनो ।
ते सारं नाधिगच्छन्ति, मिच्छासंकल्पगोचरा ॥
सारञ्च सारतो डात्वा, असारञ्च असारतो ।
ते सारं न्रधिगच्छन्ति, सम्मासंकल्पगोचरा ॥

असारलाई सार र सारलाई असार भनी बृद्धने अनि मिथ्या-
संकल्पगरिहिँद्दने व्यक्तिहरूले कहित्यै सारवस्तुलाई प्राप्त गर्न
सक्वैनन् ।

सारलाई सार र असारलाई असार भनी बृद्धने अनि सम्यक्-
संकल्पगरिहिँद्दने व्यक्तिहरूले सारवस्तुलाई प्राप्तगरिलिन्द्धन् ।

महान् परिव्राजक सञ्जयकहाँ उनलाई आचार्य स्थापना गरी ५००
माणवकहरू प्रवृजित भए। त्यहाँ तिनीहरूनाई सिकाइएका धर्मशास्त्रका
कुराहरू बुझिमकेपछि अरू पनि केही सिवनु बाकी छ कि भनी सोद्धा त्यतिकै
हो भन्ने आचार्यको जवाफ पाएपछि आफूले खोजेको मोक्षधर्म ने प्राप्त नहुने
भएमा यहाँ बसिरहेर के गर्नु भनी अरू आचार्यको खोजीमा तिनीहरू त्यहाँ-
बाट निस्के। तीमध्ये उपतिष्ठ भन्ने सारिपुत्रले धर्मण अस्तजिहारा भगवान्
बुद्धको हेतुवादका 'ये धर्ममा' गाथाको अर्थ बृशी उनले अमृतपद प्राप्त गरे।
यही कुरा सारिपुत्रले आपना साथी कोलितलाई बताएपछि उनले पनि अमृत-
पद प्राप्त गरे। उनीहरूले बुद्धकहाँ दर्शनमेट गर्ने इच्छा गरेर आपना आचार्य
सञ्जयलाई पनि त्यहाँ लैजान चाहे। बुद्धलाई पणित सम्झेर आकूलाई पनि
पणित सम्झने जति बुद्धकहाँ जानूर मूर्ख भनिने जति जति मकहाँ आउन,
म ठूलठूला महानजहरूद्वारा सम्मानित भएर आचार्य भएको व्यक्ति बुद्धको
शिष्य कदापि हुन सञ्जैन भनी सञ्जयले उनीहरूलाई भने। यही कुरा लिएर
उनीहरू बुद्धकहाँ गई सबै कुरा बताए। त्यस बेना बुद्धले सञ्जयले आपनो
मिथ्यादृष्टिको कारणले सारलाई असार र असारलाई सार भनी प्रहण गरी
राख्यो र सारिपुत्र र कोलितले प्रसारलाई छोडी सारमात्र प्रहण गरिलिए
भन्ने कुरा बताई यो गाथा बताउनुभएको हो ।

जनजाति - शिविर

नेपालमा बौद्ध भएर पनि आफ्नो धर्म थाहानभएको स्थिति पचासौं वर्ष रह्यो । बहुजाति र बहुधार्मिक देश भनी सबैले भन्छन् तापनि सम्प्रदायको भिन्नता ख्याल गर्ने ज्यादै न्यून थियो । धर्मको कुरा गर्ने हां भने संसारभरि एउटै धर्म सिवाय दुइटा छैन, यो सर्वमान्य कुरा हो । धर्मको क्रममा किन भगाडा हुन्छ त भने त्यो सम्प्रदायले गर्दा भएको हो । सम्प्रदायअनुसार धार्मिक भनिने विधि, नियम र क्रियाकलाप फरक फरक हुन्छन् । शैव सम्प्रदाय, वैष्णव सम्प्रदाय जस्तै बौद्ध सम्प्रदाय पनि नेपालका पुराना सम्प्रदाय हुन् । धार्मिक सहिष्णुताका कारण यहाँ बौद्धले आफ्नो सम्प्रदाय बौद्ध भनी थाहानपाई रहेको हो । यस अतिरिक्त बौद्धले आफूलाई बौद्ध भनी सम्भन्ने बातावरण नै गुमाइसकेको थियो । नेपालमा आएको राजनैतिक परिवर्तनहरूले यस्ता कुरामा धेरै असर पारेका थिए । मन्दिरमा जाँदा शैव र बौद्ध घुलमिलिएपनि जातभातको तड़कारो भने रहेको थियो । जातभातको कुराले बौद्धहरू अन्य सम्प्रदायको जस्तै बन्दै गएका थिए । २००७ सालको प्रजातन्त्रपछि राजनैतिक परिवर्तनका साथ सम्प्रदायिक चेतना पनि जागृत भएको थियो । त्यस्तै २०४६ सालको राजनैतिक परिवर्तनपछि त सम्प्रदायमा भनै जागरण आयो ।

शैव, वैष्णव, बौद्ध आदि सम्प्रदाय धर्मको विना पूर्वाग्रह मिलिजुलि वसेकोमा एक वर्गले इसाई र मुसलमान बाहेक अरु सबैलाई हिन्दूपरिवारभित्र समावेश रहेको तर्क गरी प्रचार र व्यवहारसमेत गरे । अचेतन अवस्थामा सकारेको कुरा चेतनावस्थामा खुलेआम हुँदै नभएको धर्मको नाउँ आएपछि बौद्धहरू जुमुँरिए । गुरुङ, मगर, शेर्पा, तामाङ र थारु आदिले हिन्दूत्व स्वीकार्न विल्कुल मानेनन् । अब सम्प्रदायको ज्ञानको खोजी भयो र वास्तविकतातर्फ अगाडि बढे । यसको जागरणमा जनजातिका शिविरहरू खोलिँदै गए । शिविरहरूमा विद्वान्‌हरूको शिक्षण, अध्यापन र अन्वेषणात्मक प्रवचनले आपसमा छलफल गरी निष्कर्षमा आउने बाटो बनाएको छ । अब आफ-आफ्ना मौलिक सम्प्रदायलाई बुझ्दै आएको छ । ठाउँठाउँमा आयोजना भएको शिविरले धर्म, संस्कृति, समाज र राष्ट्रोन्नतिको लागि समेत चेतना अभिवृद्धि गराएको छ । यस्ता शिविरले सिङ्गो राष्ट्रको हित चाहने सबैको लागि प्रेरणा दिएको छ । जिल्ला जिल्लामा यस्ता शिविरहरू संचालन हुनु ज्यादै आवश्यक महसूस भएको छ ।

विषयना किन ?

- सत्यनारायण गोयन्का

मनमा मर्दी कहना रस, बाणीमा अमृत रस घोल जन-जनको हितका लागि, धर्म-वचन ने बोल ।।

शान्ति र चैन कसलाई नचाहिएको छ र ? जबकि सारा संसारमा जतातते अशान्ति र व्यैचैन व्याप्त छ । शान्तिपूर्वक बाँचन सकियो भने जिउने कला हातलागिहाल्छ । सच्चा धर्म वास्तवमा जिउने कला हो जसबाट हामी स्वयं शान्तिपूर्वक, सुखपूर्वक जिआँ र अरुलाई पनि सुख शान्तिपूर्वक बाँचन दिआँ । शुद्ध धर्म-ले यही सिकाउँछ, त्यसेले यी सार्वजनिक, सावंकालिक र सार्वभौमिक हुन्छ । सम्प्रदाय धर्म होइन । सम्प्रदाय-लाई धर्म मानिन् प्रयंचना हो ।

सम्झो ! धर्मले शान्ति कसरी दिएछ ?

पहिला यो जानौं कि हामी अशान्ति र व्यैचैन किन हुन्छौं ? गहिराइपूर्वक सोचविचार गरेमा हामी-लाई याहा हुनेछ कि जब हाम्रो मन विकारयुक्त हुन्छ तब मन अशान्त हुन्छ चाहे कोध होस्, लोभ होस्, भय होस्, ईर्ष्या होस् वा अरु कुनै, त्यसब्धत हामी विक्षुद्ध भएर मानसिक सन्तुलन हराएर बसेका हुन्छौं । के उपचार छ जसबाट हामीमा कोध, ईर्ष्या र भय इत्यादि आउँदै नयाँग्रोस् कथंकदाचित् आइहाले पनि यसबाट हामी अशान्त हुन नपरोस् र विवलित हुन नपरोस् !

आखिर यो विकार ने किन आउँछ ? अधिकांशतः विकार कुनै घटनाको प्रतिक्रियास्वरूप आउने गर्दै । त के यस्तो पनि सम्भव होला कि दुनियामा रहिन्जेल

त्यस्तो कुनै अप्रिय घटना घट्दै नघटोस् ? कुनै प्रतिकूल परिस्थिति पैदा ने नहोस् ? अहैं यस्तो कसंको लागि पनि सम्भव छैन । जीवनमा प्रिय-अप्रिय दुई ब्रकारका परिस्थितहरू आइरहेकै हुन्छन् । बरु प्रयास यस्तो हुनु-पन्यो कि विषम परिस्थिति याउनु अगावै वा भइसके-पछि पनि हामी हाम्रो मनलाई शान्त र सन्तुलित राख्न सकौं । बाटामा घोच्ने ढुङ्गा र काँडाहरू रहन्छन् न, उपाय यस्तो हुनुपन्यो कि- हामी जुता लगाएर हिँडौं । चर्को धाम र वर्षा हुन्छ नै बच्ने उपाय यसेमा हुन्छ, हामी छाता बोकेर हिँडौं अर्थात् प्रतिकूल परिस्थिति हुन्दाहुँदै पनि हामी हाम्रो बचाव आफैले गर्न सिकौं ।

सुरक्षा यसेमा हुन्छ कि कसेले गाली गरे पनि, अपनान गरे पनि आफू क्षुद्ध नभएर निविकार भएर बस्न सकियोस् । यहाँनिर एउटा कुरा विचारणीय छ कि कुनै व्यक्तिले अयोग्य काम गर्दा वा उसको दोषको कारण आफूलाई क्षोभ वा विकार किन आउँछ ? यसेको मुख्य कारण आफूमा वा अपनो अचेतन मनभित्र कतै सञ्चित अहङ्कार, आशक्ति, राग, द्वेष र मोह इत्यादिको विकार चेतनमनमा प्रकट हुनु हो । त्यसेले जुन व्यक्तिको अन्तर्मन परम शुद्ध हुन्छ उसलाई यस्ता प्रकारका घटनाहरूले मनमा कुनै किसिमको अशान्ति वा विकार उत्पन्न हुन दिँदैन ।

यहाँ प्रश्न यो उठन सक्छ कि जबसम्म अन्तर्मन पूर्ण र शुद्ध हुँदैन तबसम्म गर्ने के ? मनमा पूर्व-सञ्चित संस्कारहरूको फोहर महिला छैदैल जसको कारण कुनै

यनि अप्रिय घटना यो संस्कारहरूको सम्पर्कमा आउने-
वित्तिकै नयाँ विकारहरूको जन्म बढ़ाल्ने हुन्छ, यस्तो
अवस्थामा के गर्दो ?

एउटा उपाय त यस्तो पनि हुन्छ कि जब मनमा
विकार पैदा हुन्छ त मनलाई अर्के कुनै ठाउंमा एकाग्र
गराइदिने, कुनै अर्के चिन्तनमा अथवा काममा या भन्तौ
वास्तविक वस्तुस्थितिबाट पलायन गरिदिने, तर यो
सही उपाय होइन । जसलाई हामीले अर्कोतिर लगायौं
वा अर्कोतिर मोडिदियौं त्यो त चेतन-मनको उपल्लो
तहमात्र हो । अन्तर्मनको अचेतन, अचेतनमन त यथा-
बत्त ने क्षुब्ध भएर भिन्नभिन्न डोरीको गाँठो जस्तै
कस्सिएर फुकाउन नसकिने भएर जाने हुन्छ । भविष्यमा
जब यो गाँठो चेतन-मनको तहमा आइपुग्ने हुन्छ तब
मन श्रू अशान्त र बेचैन हुने हुन्छ । त्यसले चेतन
मनलाई विषयवस्तुबाट पलायन गरिन् समस्याको सही
समाधान होइन । रोगको सही उपचार होइन ।

यसे समस्याको समाधानको खोज आजभन्दा
२५०० वर्ष आगाडि यसै देशमा जन्मेका सिद्धार्थ गौतम
बुद्धले गर्नुभयो र दुनियाँको कल्याणको लागि यसलाई
सर्वसुलभ पार्नुभयो । उहाँले आपना अनुभूतिहरूको
आधारमा यो थाहापाउनुभयो कि यस्तो परिस्थिति-
मा पलायन नभएर वस्तुस्थितिसँग सामना गर्नुपर्दछ ।
कुनैपनि घटनाको आधारमा जस्तोसुकै विकार जागेको
किन नहोस् उसलाई यथास्थितिमा हेरिनुपर्दछ । कोध
आयो भने कोध जस्तो छ त्यसलाई त्यसरी नै हेर्नु ।
यसबाट कोध शान्त हुन थाल्नेछ । एबंप्रकार जुन
विकारको उत्पत्ति हुन्छ उसलाई यथाभूत देखन वा हेर्न
थालियो भने उसको विकारशक्ति क्षीण हुँदै जानेछ तर
समस्या यो छ कि जुन समय विकार उत्पत्ति भरहेको
हुन्छ त्यसबेला हाम्रो होश ढेगानामा रहेको हुँदैन ।

कोध आउँदा यो थाहा हुँदैन कि कोध आइरहेको छ
कोध निस्तिसकेपछि मात्र थाहा हुने हुन्छ । तब सोचिन्छ
कि ओहो ! भूल भयो, कोधमा आएर कसैलाई गाली
गरियो वा कसैलाई मारपीट गर्नसम्म पनि आगाडि
सारियो । यस्तो कुरालाई लिएर पश्चात्ताप त गरिन्छ
तर दोस्रो पटक पनि त्यस्तो परिस्थिति आउँदा फेरि
उस्तै व्यवहार गरिन्छ ।

वस्तुतः कोध आउने बेला हामीना होश रहेको
हुँदैन । होश आएपछि पश्चात्ताप गरेर केही फाइदा
हुँदैन । चोर पसेको बेला सबै मस्त निद्रामा सुतिरहने,
चोरले घरका सबै मालसामान चोरेर लगिसकेपछि
हतार हतार घरको ढोकाको साँचो लगाउनाले के
फाइदा हुन्छ र ? सर्व भागिसकेपछि उसको काँचुलीलाई
लौरोले हानेर के फाइदा ? मनमा विहार जागेको बेला
होश कसले जगाइदिन्छ ? के मानिसले सचेतको रूपमा
आफूसँग कुनै सहायक राख्न सम्भव हुन्छ ? यो त्यति
सजिलो छैन र सम्भव पनि छैन । मानिलिएर्को कि यो
सम्भव छ, र कबैले आपनो सहायक नियुक्त गरेर पनि
राख्यो र उसले ऐन मौकामा यो पनि सम्झायो कि
तपाईंलाई कोध आइरहेछ, तपाईं कोधलाई नियाल्न
होस् तर अर्को अप्टेरो यो छ कि अमूर्त कोधलाई
कसले कसरी देख्ने ? जब कोधलाई देख्ने प्रयास गरिन्छ
त जसको कारणबाट कोध उत्पत्ति भएको हो त्यसको
आशक्ति बारम्बार मनमा आइदिनाले ग्रामोमा घिन
हाल्ने काम गरिन्छ । त्यही त उड्डियन हो । त्यसको
तर्कना आइन्जेल विकारबाट छूट्कारा नै कसरी प्राप्त
गर्न सकिन्छ ? वरु विकारलाई अरु टेवा पुरान जाने
हुन्छ । यस हिसाबले एउटा अर्को समस्या यो पनि हुन्छ
आउँदै कि आसक्तिबाट मुक्त भएर अमूर्त विकारलाई
साक्षीभावले कसरी हेने ?

त्यसैले हास्रो अगाडि दुडवटा समस्या विद्यमान
छन्। एउटा यो हो कि विकार उत्पत्ति हुनासाथ हासी
सचेत कसरी हुन सक्छौं? र दोस्रो हो सचेत भएर पनि
अमूर्त विकारलाई हामी साक्षिभावसँग कसरी देखन
सक्छौं? उहाँ महापुरुषले प्रकृतिको वास्तविकतालाई
गहिराइसम्म अध्ययन गर्दा यो देखनुभयो कि कुनै पनि
कारणले जब मानिसको मनमा विकार पैदाहुन्छ तब
श्वास प्रक्रियामा श्रव्याभाविकता पैदा हुन्छ भने दोस्रो
शरीरको अङ्ग-अङ्गमा कुनै न कुनै प्रकारको सूक्ष्माति-
सूक्ष्म जीव-रासायनिक प्रक्रिया प्रारम्भ हुनेहुन्छ। यदि
यो दुई कुरालाई हेने अभ्यास गर्ने हो भने प्रत्यक्ष रूपमें
आपना मनका विकारहरू हेने काम एकातिर हुन सक्छ
भने अर्कोतिर विकार स्वतः दुर्बल हुँदाहुँदै निर्मूल हुन
लाग्ने हुन्छ। श्वास-प्रश्वास देखने अभ्यासलाई “आना-
पान सति” भनिन्छ भने शरीरमा दुने जीव रासायनिक
प्रक्रियाहरूलाई साक्षिभाव राख्नां हेने अभ्यासलाई
‘विपश्यना’ भनिन्छ।

दुई एक अर्कोतिंग गहिरो सम्बन्ध राख्ने हुन्छन्।
यो दुईलाई गहनरूपमा रास्ररी अभ्यास गर्न सकिने हो
भने कुनै पनि कारणबाट मनमा उठेका विकारबाटे
श्वास-प्रश्वासमा आउने परिवर्तन र शरीरमा उत्पन्न हुने
कुनैपनि जीव-रासायनिक संकेतले हामीलाई जनाउ-
दिन्छ कि चित्त-प्रवाहमा कुनै विकार उत्पत्ति हुँदैछ।
श्वास-प्रश्वास र सूक्ष्म संवेदनलाई देखन थाल्यो भने
स्वभावतः त्यस समय उठेका विकारहरू तो उपशमन र
निर्मूल हुन थाल्नेछन्। जब हामी श्वास लिने र छोड्ने
प्रक्रियालाई साक्षिभावले हेने अभ्यस्त हुन थाल्छौं, अथवा
शरीरमा पैदाहुने जीव-रासायनिक या चुम्बकीय प्रति-
क्रियालाई साक्षिभावले हेने अभ्यस्त हुन्छौं उसबेला
मनमा विकार पैदा गर्ने आसक्तिबाट सहजे सम्पर्क

छुट्नेछ।

वास्तवमा यस्तो हुन् वास्तविकताबाट पलायन
हुनु होइन किनकि अन्तर्मनसम्म विकारले जुन किसिम-
को हलचल मचाइरहेको हुन्छ त्यस सच्चाइलाई प्रत्यक्षत;
हेरिरहेका हुन्छौं। सत्प्रयासबाट आफूले आफूलाई हेने
यो कला जति परिस्कृत हुँदै जान्छ उति स्वासाविक
अङ्ग बन्द जान्छ र बिस्तार बिस्तार यस्तो अवस्थासम्म
आउने हुन्छ कि भरसक विकार उत्पत्ति हुनै पाउँदैन र
भैहालेछ भनेपनि लामो समयतम्म टिक्न सक्छन, कथ-
कदाचित केही समय लिएतापनि दुङ्गामा कोतरेको
जस्तो गहिरो रूपमा रहेको संस्कार गहिरो नरहेर पानी
वा बाल्तुवामा परेका धर्ता ज्ञे हल्कार अणभरमै हराएर
जाने खालको हुन्छ जसबाट हामीलाई तत्काल छुटकारा
मिल्ने हुन्छ। संस्कार जति गहिरो हुन्छ उत्तिकै दुःख-
दायी, बन्धनयुक्त र कष्टकर हुन्छ। जति सशक्तलपमा
अथवा लामो अवधिसम्म कुनैपनि विकारको प्रक्रिया
चलिरहन्छ, अन्तर्मनमा त्यसले त्यतिकै गहिरो छाप
छोड्ने हुन्छ।

अतः कर्तव्य यो हुन आउन्छ कि विकार उत्पन्न
हुनासाथ साक्षिभावले त्यसलाई हेरेर उसको शक्ति नाश
गरिदिउँ ताकि त्यो लामो अवधिसम्म रहेर गहिराइ-
सम्म पुग्न नयाओस्। आगो लाग्ने बित्तिकै त्यसमा पानी
छकिदिउँ। कतै यस्तो नहोस् कि पेट्रोल छक्केर ज्ञन्
आगो दम्काउने काममा मदत पुगोस्। उत्पत्ति भएको
विकारलाई सचेततापूर्वक त्यसै क्षण देखन थाल्नु त्यस
विकारप्रति पानी छक्केनु हो भने, जुन आलम्बनलाई
लिएर विकार उत्पत्ति भयो त्यसको बारेमा बारम्बार
चिन्तन ममन गरिरहन् त्यस विकारप्रति पेट्रोल छक्किनु
हो। आकूप्रति भएको अपमानजनक अप्रिय घटनालाई
सम्भिरहने हो भने द्वेषरूपी धर्सो गहिरिदै जाने हुन्छ।

बाहिर उम्मिकन अति कठिन हुने हुन्छ ।

प्रकृतिको कानूनलाई 'ऋत' भनिन्छ । हामी त्यसेलाई 'धर्म' भन्दछौं । जब हाम्रो मनमा कुनै विकार पैदा हुन्छ, तब हाम्रो मन अशान्त रहन्छ, जब हामी विकारबाट छुटकारा पाउँछौं तब हामी अशान्तिबाट छुटकारा पाउँछौं यही ने प्रकृतिको नियम हो । प्रकृति-को यस नियमलाई बुझेर विकारबाट छुटकारा पाउने उपाय कुनै महापुरुष, महामानवले धर्मको रूपमा दुःखी-जनहरूलाई उपलब्ध गराउँछन् तर आफ्नो पागलपनको कारण तो उपायहरूको अनुसरण गर्नुको सट्टा या भनौं धर्मलाई धारण गर्नुको बदला हामी त्यसलाई बाद-विवादको मसला बनाएर सिद्धान्तको झगडामा फस्न पुगदछौं र कोरा दार्शनिक बुद्धिविलासले परस्परमा विद्रोह जागाएर आफ्ने हानि-नोवानी पुऱ्याउने हुन्छौं, विषयना दार्शनिक मिद्धान्तको झगडा होइन । हरेक द्यक्तिले ज्ञान-चक्रबाट आफैले आफूलाई हेरोस्, स्व-को निरीक्षण गरोस् र आफूभित जब विकारको आगलागी हुन्छ तब आफैले हेरेर आगो बुझाओस् ।

यही ने सम्यक् दर्शन हो । यही ने 'स्व' को निरीक्षण हो । ज्ञान-चक्रले गर्ने निरीक्षण हो । अनु-भूतिहरूको तहबाट गरिने सत्यको निरीक्षण हो । जागृत अवस्थामा यथा सत्यलाई देख्ने अभ्यास विषयना हो । यसलाई बुद्धिविलासको विषयवस्तु बनाउनुमा कुनै लाभ छैन । पढ्ने-सुन्ने या चर्चा-परिचर्चाले बौद्धिक स्तरमा कुनै विषयवस्तुलाई सम्झन-बुझन सक्ने तुल्याउँ-छ । त्यसबाट केही दृढप्रेरणा पनि प्राप्त गर्न सकिन्छ तर वास्तविक फाइदा अभ्यास गर्नुमा नै हुन्छ । मनलाई विकारबाट विकृत हुन नदिश्रौं, सदैव सचेत भएर 'स्व' को निरीक्षण गर्दै रहौं, यो काम विना अभ्यास सम्भव छैन । जन्म-जन्मान्तरदेखिको मनमा परेको संस्कार र

विकारको जुन छाप्रो छ र नयाँ-नयाँ विकार बनाउँदै जाने जुन स्वभाव बनिसकेको छ त्यसबाट मुक्ति पाउनको लागि साधनाको अभ्यास गरिनु नितान्त आवश्यक छ । त्यसलाई केवल सैद्धान्तिक रूपबाट मात्र बुझेर पर्याप्त हुन्दैन न त दशदिनको एउटा शिविरले नै पर्याप्त हुन्छ । निरन्तर अभ्यासको आवश्यकता हुन्छ ।

आज दशदिनको अभ्यासले कोही पनि व्यक्ति पारझ्यत हुन सक्तैन । दशदिनमा त भविष्यमा अभ्यास-रत्न रहने एउटा विधिमात्र हातलाग्ने हुन्छ । अभ्यास-जीवनभरको लागि हो । जति अभ्यास बढ्दै जान्छ उति जीवनमा धर्म उत्तेज जान्छ । जीवन जिउने कला परि-पश्च हुँदै जान्छ । आत्म-जागृतिमा वृद्धि हुँदै गयो भने आचरण सुध्रिँदै जान्छ, चित्त निर्मल र निविकार हुन्छ । निर्मल-निविकार चित्तमा मंत्री, करणा, मुदिता र समता जस्ता सद्गुण स्वभावले भरिँदै जान्छन् । स्वयं कृतकृत्य त हुन्छ नै समाजको लागि पनि सुख र शान्तिको कारण बन्ने हुन्छ ।

सौभाग्यवश यस आत्म-निरीक्षण अर्थात् स्व निरीक्षणको अभ्यास, विषयनाको साधन-विधि बर्मा देशमा (हाल म्यानमार-बर्मा) दुई हजार पच्चीस सय वर्षदेखि आजसम्म आफ्नो विशुद्ध रूपमा जीवित नै छ । सौभाग्यले मलाई यस विधि त्यहौं सिक्ने कल्याणकारी अवसर प्राप्त भयो । शारीरिक रोग-व्याधिका साथ साथ मानसिक विकार र आत्मक्षयकृत तनावबाट छुट-कारा पाउने बाटो देखापन्यो । साँचिवकै एउटा नया जीवन नै भेट्टाए सरह भयो । धर्मको मर्मलाई जीवनमा प्रयोग गर्न एउटा मङ्गल विद्या प्राप्तभयो । अब म यहाँ छु । यो विधि यसै भूमिको पुरातन विधि हो । पवित्र सम्पदा हो । कुनै कारणवश यहाँबाट यो विद्या हराएर गयो । मैले भागीरथले ज्ञाँ यस हराएको धर्म-गङ्गालाई

ब्रह्मविश्वाट यहाँ यस देशमा पुनः लिएर आएको छु र
यसलाई मैले आपनो सौभाग्य मानेको छु ।

‘कहिलेकाहो’ सम्झने गर्नु कि विकारबाट विकृत
भएर म कति दुःखी रहन्थै र विकारबाट मुक्ति पाएपछि
कति सुखी भएको छु । त्यसैले लाग्छ कि धेरैभन्दा धेरै
व्यक्ति जो आपनो विकारबाट ग्रसित भएर दुःखी भएका
छन् ती यिने कल्याणकारी विधिद्वारा विकारबाट छुट-
कारा पाउन सिकुन् र दुःख-मुक्त भएर सुख लाभ होस् ।
सम्झना हुन्छ कि जब म विकारबाट विकृत भएर दुःखी
रहन्थै त्यसबेला आपनो दुःख आफूसँग मात्र सीमित
नराखी अरुलाई पनि बाँड्ने गर्थै । अरुलाई पनि दुःखी
तुल्याउंथै । त्यसबेला मसेंग बाँडनलाई दुःखभाव

थियो । अब चाहना हुन्छ कि यस कल्याणकारी विधि-
बाट जति जति विकार निर्मूल हुँदैगयो र जसको फल-
स्वरूप यत्किञ्चित् सुख र शान्ति प्राप्तमयो त्यसलाई
दुनियाँको अगाडि वितरण गर्नु । यसलाई आपसमा
बाँड्दा सुख-सम्बर्धन हुन्छ । मन प्रसन्न हुन्छ । यस दश
दिने शिविरहरूमा मानिस अक्सर ओइलाएको अनुहार
आएका हुन्छन् भने शिविर समाप्तिपछि खिलखिलाउंदो
अनुहार लिएर घर फर्कैदा साँचिच नै मन सुख-शान्तिले
भरिएर आउने हुन्छ । धेरैभन्दा धेरै व्यक्ति यस मङ्गल-
कारी विधिको अभ्यासबाट लाभ उठाएर सुखलाभ हुन
सकोस्, धेरैभन्दा धेरै व्यक्तिहरूको भलाइ होस्, कल्याण
होस् यही नै धर्मको कामना छ ।

विद्या

— प्राणपुत्र —

मानिस चिन्न गाहो हुन्छ
गहिरिएर मित्रता नगरेसम्म
कसीमा घोटेपछि मात्र
सुनका शुद्धता थाहा हुन्छ ।

चट्टानसँग आलिगन गर्दा मात्र
शान्त नदीको धार थाहा हुन्छ
आवेशिएर ज्वालामुखी फुट्दामात्र
सहनशील पृथ्वीको विकार थाहा हुन्छ ।

कुन महिला कति लज्जालु छिन्
अभिभावक टाढिएपछि थाहा हुन्छ
कुन पुरुष कति साहसिलो छ
परदेश लागेपछि थाहा हुन्छ ।

समस्या अपमानको वादल ढाकोस्
सन्तको महान् ता थाहा हुन्छ
छोरा छोरीमा दुःख आइपरोस्
आमा वाबुको ममता थाहा हुन्छ ।

प्रवृज्यासंवर- आजको वातावरणमा

- मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य

संस्कृति भन्नु ने शुद्ध संस्कार हो जसमा नराओ भिकी राओ कुशलकार्यको निर्माण गरी यसलाई सुधार गर्दै लैजानु कुनैपनि देशको संस्कृति देश, काल, परिस्थिति र वातावरणसँग मेल खाई अगाडि बढेको हुनुपर्दछ । संस्कृति यदि वातावरणसँग मेल खाई अगाडि बढन सकेन भने जातीय अस्तित्व र सम्भाता नाश भएर जानेछ । यसले आजको जमानामा कुनैपनि धर्म संस्कृति र संस्कारहरू वातावरणसँग घुलमिल भई अगाडि बढनु जरूरी छ । यसलाई दृष्टिगत गरी नेवार जातिको वज्राचार्य समुदायले जातीय संस्कारमा शुद्धीकरण गर्ने उद्देश्यले एउटा नयाँ चुनौतीपूर्ण कार्य गरेको छ । हालै नेपालमा बौद्धधर्म संघ नामको संघ स्थापना गरी सर्थप्रथम वज्राचार्य जातिको अन्तरजातीय विवाह-द्वारा पाएका केटाहरूलाई अनि आफ्नो जातीय संस्कार अनुरूप प्रवृज्यासंवर (चूडाकर्म विधि) गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यसमा लिइएको अर्को कदम अरु उद्वास आदि बौद्ध जातिका सन्तानहरूलाई पनि बौद्धपरम्परा अनुरूप प्रवृज्यासंवर गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ । यस पटक तुलाधर (उदास) जातिका छोराहरूलाई समेत समावेश गरी प्रवृज्यासंवर दिने गरेको छ ।

नेपालमा वज्राचार्य र शाक्य जातिमा जातीय स्त्रीबाट जन्मेका छोराहरूलाई मात्र विधिपूर्वक प्रवृज्या संवर दिने गर्थ्यो । यसले गर्दा बिजातीय स्त्रीबाट पाएका छोराठोरीहरू यता न उता हुने हुन्थ्यो । यसले गर्दा कोहीले आमाको जात लेख्ने गर्थ्यो भने कसैले बाढ्को जात लेख्ने गर्थ्यो । यस्तो अवस्थामा बच्चाले कुन धर्म

अर्पाल्ने ? कुन जात लेख्ने ? भन्ने समस्या आउने गर्थ्यो । यो हाओ पितृसत्तात्मक देशमा यस्तो स्थिति राख्न छैन । अब यस प्रवृज्यासंवरले जातीय एकता ल्याउन अनुपम उदाहरण प्रस्तुत गरेको छ । यो प्रथमपटक जातीय, छुवाछुट हटाउने सम्बन्धमा कान्तिकारी कदम उठाएको मान्युपर्दछ ।

वज्राचार्य र शाक्य जातिमा जन्मदेखि मृत्यु-पर्यन्त गर्नुपर्ने दशमर्कविधिअनुरूप प्रवृज्यासंवर (चूडाकर्म विधि) पूरा गर्नुपर्दछ । यो प्रवृज्यासंवर अन्तर्गत वज्राचार्य र शाक्य जातका केटाहरूलाई आ-आफ्नो विहारमा लगी चूडाकर्म गरिन्छ तर बिजातीय स्त्रीबाट पाएका केटाहरूलाई भने यस्तो चूडाकर्म गर्ने व्यवस्था छैन । यसपटक इयाःबहालको लिरत्नकेतु महाविहार (ज्योतिरत्नले स्थापित) मा प्रवृज्यासंवरमा वज्राचार्य र शाक्य जातको बिजातीय स्त्रीहरूबाट पाएका कुलपुत्र (केटा) र तुलाधर जातका केटाहरू पनि समावेश गरी जम्मा ६४ जना केटाहरूलाई प्रवृज्यासंवरको दीक्षा दिइयो । साथै महङ्गी जमानामा प्रत्येकलाई रु. १००१-लिई (चोवरको लागि मात्र) सीमित खर्च लिई गरिएको प्रवृज्यासंवर लिकै महत्त्वपूर्ण मान्युपर्दछ ।

प्रवृज्यासंवरविधि (चूडाकर्म) भनेको बुद्धधर्म-मा प्रवेश गरी दीक्षित हुन् हो । यसरी प्रवृजित हुने संस्कार नेपालमा मात्र होइन म्यानमार, थाइलैण्ड, ब्याघोडिया, श्रीलङ्का, जापान, तिब्बतमा पनि छ । नेपालमा यस्तो प्रवृज्यासंवर दिने विधि आफ्ने प्रकारको छ ।

नेपालमा वज्राचार्य र शाक्यजातिमा प्रवृज्यासंबर दिंदा पहिलो दिन निमन्त्रणा पूजा(च्यदां तयेगु) गरिन्छ । बुद्ध, धर्म, संघ तथा मात्यजन मूलाचार्य, उपाध्याय र कर्मचार्यहरूलाई सुपारी र पान राखी चूडाकर्म गर्ने कुलपुत्रद्वारा स्वागत गर्न लगाइन्छ ।

चौथो दिन केशाधिवासका (दुसल) दिन गुरुवर्षण्डल पाठ गरी पंचोपचार पूजा गरी प्रवृजित हुने केटालाई बुद्धको शरणमा आउने बाचा गर्न लगाइन्छ र पंचशील प्रार्थना गराइन्छ । जस्तो हिसा नगर्ने, चोरी नगर्ने, व्यभिचार नगर्ने, असत्य कुरा नबोल्ने, मद्यपान नगर्ने, जस्ता सम्पूर्ण दोषहरू निराकरण गर्नेछु भनी प्रार्थना गराइन्छ । यसपछि केटाको कपाल खोराइन्छ । बीचमा दुपी जस्तो केही कपाल बाकी राखेको हुन्छ । कपाल काट्दा कपाल भुइँमा नखस्ने गरी आफ्नो फुफ्ले थाल थायभूमा थापिन्छ । त्यस कपाललाई नजिकको नदीमा बगाइन्छ । कपाल काटिसकेपछि विहारको मूल थकालीले सुनको छुराले बाकी रहेको कपाल काटिदिनेछ । यसपछि केटालाई विभिन्न नदीबाट ल्याएको जलद्वारा चारजना मूल थकालीले प्रवृज्याभिषेक गरिन्छ । यस विधिको समाप्तिपछि महायान सम्ब्रदायश्रनुसार केटाले कलेजीरंग (रातो) चीवर लाउँदैन् । हातमा खट्कुलो लिई भिक्षा लिने पात्र (गुलुपाः) लिनेछ । भिक्षुत्व ग्रहण गरेपछि सातबटा कमलको फूल, सुपारी, पान राखी कलशले जल सिचन गरी (कुण्डा) मूल विहारमा प्रवेश गरी षट्पारमिताको स्तोत्र प्रार्थना गर्नेछ । यस विधिको समाप्तिपछि आफन्तहरूले ल्याएको भिक्षा ग्रहण गर्नेछ । यसमा श्रामणेरको अभिषेकमा प्रवेश गर्छ ।

तीन दिनसम्म चीवर लगाई श्रमणत्व ग्रहण गरी

बुद्धको उपदेशका शीलप्रार्थना गरी ध्यानमा बस्ने गर्छ ।

चारों दिनमा शीलमा बस्ने केटाहरूलाई चीवर फुकालन लगाइन्छ । पूनः गृहस्थाश्रममा प्रवेश गराइन्छ । विहारमा गर्ने विधि समाप्तिपछि वज्राचार्य समुदायमा मूलाचार्य गुरुले आचार्यालुइगु भनी पाँच किसिमका अभिषेकहरू नामाभिषेक, घण्टाभिषेक, वज्राभिषेक, मुकुटाभिषेक र कलशाभिषेक आदि विधि पूरा गराइन्छ । चूडाकर्म गरेको केटाले जजमान राखी होमादि क्रिया गरिन्छ । यसरी आचार्यालुइगु विधि लिएका ले मात्र जजमानकहाँ गई पूजा गर्ने अधिकार पाउँछ । यसले शाक्यजातिमा यस्तो किसिमको आचार्यालुइगु अभिषेक नगरिँदा जजमानकहाँ पूजा गर्ने गरिँदैन । हाल दिइएको प्रवृज्यासंबरमा आचार्यालुइगु विधि भने दिइएको छैन ।

यसप्रकारको प्रवृज्यासंबरले बौद्धधर्मको सिद्धान्त अनुरूप सबै प्राणीको उद्धार र कल्याण गर्ने हेतुले यसले जातपात, वर्ण विभेद गर्नेछैन । धार्मिक सहित्याई रहेको यो देशमा समय र वातावरण एवं परिस्थितिलाई हेरी यस्तो सुधार गर्नु राम्रो भएको छ । आजको युवाहरूलाई हात्रा संस्कारहरूको मूल्य मात्रताअनुरूप विश्वास दिलाउन सकेन भने हात्रो संस्कृतिको उन्नति गर्न सक्नेछैन । ग्राज विदेशबाट विभिन्न संस्कृत आयातित गरिरहेको बेला यसरी आफ्ने भौलिक संस्कृतिलाई जोगाइराखन परिवर्तन गर्दै लंजानु मनासिव देखिन्छ । यसले जातीय एकता र राष्ट्रियता सम्बर्धन गर्न सक्षम हुनेछ ।

बौद्धधर्म के हो ?

- डा. भिक्षु धर्मरक्षित भारत

हांश्रो देशका मानिसहरू जो बौद्धधर्मसेंग परिचित छेनन् अथवा बौद्ध होइनन् उनीहरू प्रायः सोहठन् कि बौद्धधर्म के हो ? बौद्धधर्म ग्रहण गर्नुभन्दा अगाडि जब म कहुर सनातनी हिन्दू थिएं, शैवी थिएं, रामायणी थिएं, वैष्णवी थिएं, शास्त्र एवं सगुणोपासक थिएं तथा बौद्धधर्मसेंग अनभिज्ञ थिएं तब मेरो मनमा पनि बारम्बार यही प्रश्न उठ्थयो । कुशीनगरमा आउने लड्डा, बर्मा, तिब्बत, नेपाल, भूटान आदिका बौद्ध यात्रीहरूलाई देखेथिएं, उनीहरूको बेशभूषा देखेर आशचर्य हुन्थे र कहिलेकाहीं तिनीहरूमध्येसेंग सोहूथिएं - “तपाईं - बौद्ध हुनुहुँछ ? तपाईं कसरो बौद्ध हुनुभयो ? बौद्धधर्ममा के हुन्छ ?” मैले यही प्रश्न स्वर्गीय भिक्षु उत्तमाजीसेंग पनि सोधेको थिएं । अनि उहाँले मलाई एकप्रति ‘धर्मपद’ प्रदान गर्नुभयो । यो ‘धर्मपद’को हिन्दीश्नुवादमात्र पढ्दा पनि आँखाबाट प्रांसुबह्यो । मैले विचार गरेको थिएं कि - यी उपदेश हरूका अनुगामी बज्ञ घरबार छोड्ने पर्नेछ, सन्यासी बज्ञ पर्नेछ । त्यस समय थोरै ज्ञान भएतापनि भिक्षी हृदयले बुझिसकेको थिएं कि ‘बौद्धधर्म के हो ?’ मेरो मनमा ज्ञोड्वार छाप पन्थो त्यो यही हो कि यही नै असल मार्ग हो, यही नै मुक्तिपद हो, यही जीवन दर्शन हो र अक्ष हो वास्तविक धर्म । अनि मेरो हृदयबाट शिवभक्ति हट्न थाल्यो, रामको उपासना उड्यो, कृष्णको ध्यान निविलयो, दुर्गा र कालीको शक्ति छु मन्त्र भयो । त्यस समय न ममा आत्मा परमात्माको ध्यान थियो न दार्शनिक उच्चताको बोध थियो, न कस्तैले मलाई कुनै दिशा-

को अवबोध गराएको थियो, न कस्तैले बौद्धधर्म राम्रो छ भनेर भनेको थियो । न कस्तैले हांश्रो हिन्दूधर्मलाई खराब भनेर भनेको थियो न मैले नै यस धर्मलाई खराब धर्म सम्बन्धेको थिएं तर धर्मपदका गाथाहरूमा एक अद्भूत शक्ति थियो, यसका उपदेशहरूमा चमत्कारिक आकर्षण थियो, यसको भावमा हृदयलाई छुने प्रेरणा थियो, यसको शैलीमा एक अद्भूत सम्बेग थियो जसले गर्दा मैले सबै कुरा बिसै । मेरो सनातनीपन हट्यो, नदी या कुवामा नुहाएपछि आफूलाई शुद्ध ठान्नु, शिवलिङ्गलाई जल चढाएपछि सुख रामूँदि प्राप्ति हुन्छ भन्ने ठान्नु, हनुमान चालिसाको पाठद्वारा भूत प्रेतबाट रक्षा हुन्छ भन्ने ठान्नु, दानलीला पाठबाट गोलोकको प्राप्ति माझे जस्ता मेरा मनमा रहेना भावनाहरूलाई धर्मपदको उपदेशहरूले समाप्त गरिदियो । भक्त प्रह्लाद नाटकका लेखक अब आपनो ज्यादै नै पुराना संकारहरूनाई, पुराना विचार-हरूलाई, राम सीता, राधा कृष्ण, ब्रह्मा, विष्णु, महेश आदि सबैलाई तिलाऊजली दिएं । अब मैले सञ्ज्ञासकेको थिएं, वास्तविक उत्तर पाइसकेको थिएं र स्वयं अनुभव पनि गरिसकेको थिएं कि - ‘बौद्धधर्म के हो ?’

अब म तथागतले बताएका यो कुराहरू जान्दछु कि - ईश्वर छैन, आत्मा छैन, परलोक छ, पुण्य र पाप छन्, पुनर्जन्म हुन्छ, असल र खराबको फल हुन्छ, शील, समाधि, प्रज्ञा छन् र सदाचारको बलमा साधना गरेर, त्याग तपस्याको भावनालाई जागृत गरेर अर्थात् समय र विवद्यनामा भन लगाएर व्यक्तिले परम सुख निवरण-को साक्षात्कार गर्न सक्तछ । त्यो पनि परलोकमा होइन

यसै जन्ममा, आपने आँख। अगाडि, यो 'एहि परिसको' धर्म हो। यत्तेमा हिँडेर, यसैलाई अपनाएर जन्म जरा मृत्युबाट छुटकारा पाउन सकिन्त। यसैकारण यो धर्म मार्ग हो, यो श्रेष्ठ यान हो। यो एकले बाटो हो र यो त्यही हो बौद्धधर्म। यसलाई अपनाएपछि तिमी स्वयं जान्न सक्छौ 'बौद्धधर्म के हो ?'

जसले बौद्धधर्मलाई बुशिसकेको छ उसले राघवी सम्भिससकेको छ र यसमा हिँड्ने प्रयत्न गरिसकेको छ, ऊ कुनै रनि धर्म नमाञ्चे व्यक्ति किन नहोस् उसलाई कुदृष्टिले हेँदैन, धृणा गर्दैन, तुच्छ र हीन ठान्दैन, असल वा खराब भर्दैन। बरू उसप्रति भैंकीको भावना राख्छ, दया र अनुकूल्या गर्थ र उसको पनि सुख समृद्धिको भावनाले आफूलाई श्रोतप्रोत पार्दछ। ऊ विचार गर्दछ कि सबै प्राणीहरू भैंले जस्तै सुखको कामना गर्दछन्, सबैको आपनो जीवन प्यारो हुन्छ, सबै सांसारिक दुःख-बाट छुटकारा चाहन्छन्। जब हामीहरू अर्कोलाई गाली गर्दछौं तब सबभादा पहिले हामीहरूके चित्त दुःखित हुन्छ, अपवित्र हुन्छ र कलुदित चित्तद्वारा हामी आपने अहित गर्दछौं— यही विचार गर्नु तै बौद्धधर्म हो। यही यौटा बौद्धको सच्चा चिन्ह हो, उसको सच्चा साधन हो, यसैमा निर्वाणिको मार्ग निहित छ, प्रसन्न स्वर्गको सुख प्राप्य छ, यसैमा इहलौकिक तथा पारलौकिक कुशल अभेष र कल्याण छ र यही बौद्धधर्मको सच्चा स्वरूप हो। अब तिमीले जान्यो 'बौद्धधर्म के हो ?'

'बौद्धधर्म के हो ?' यसको उत्तर पाएर अब त तिमी पनि संसारका सबै प्रकारका गुलामीहरूबाट मुक्त हुन सक्छौ— चाहे त्यो मानसिक गुलामी होस् या सारीरिक, धार्मिक गुलामी होस् या सामाजिक चाहे किताबी गुलामी होस्, चाहे पण्डा पुरोहितहरूको, यति सम्म कि आत्मा परमात्माको गुलामीबाट पनि मुक्त हुन

सक्छौ र बौद्धधर्मको स्वतःत्र चित्तनको यो सर्वोत्तम शिक्षा पनि हो।

यो बौद्धिक दासताबाट मुक्त हुने सन्देश हो। त्यस्तै यहाँ वैयक्तिक चित्तनको लोत एवं मानसिक पराधीनताबाट मुक्त हुने प्रशस्त बाटोहरू पनि छन्। यसमा न ब्राह्मणको निमित्त स्थान छ न भेवीको निमित्त, न वैश्यको निमित्त न त शूद्रको निमित्त नै। जसरी सरिताहरू समुद्रमा मिली आपनो नामनिज्ञानै राखेँन्, त्यसरी नै यहाँ भएका सबै विभिन्नता र वर्णविद्यवस्थाहरू समाप्त हुन्छन्। ज्ञानमा कुनै विभेद छैन। निर्वाणमा कुनै विषमता छैन। मानवजातिमा कुनै उच्चता, नीचता छैन। सबै समान छन्। सबै आपना सत्कर्महरूद्वारा उठाउन सक्छन्। जन्मले मात्र कुनै ठूलो र सानो हुन सक्छन्। आपनो गुणधर्मबाट मानिसले आफूलाई पतनोन्मुख अथवा उत्थानोन्मुख बनाउन सक्छ। तिमीले अब सम्झ्यो होला कि— 'बौद्धधर्म के हो ?'

म कुनै दिन ईश्वरको उपासक थिएँ तर मेरो मनबाट ईश्वर कहिले निस्क्यो यो मैले थाहा— नै पाउन सकिन। उसको निमित्त कुनै स्थान रहेन। जस्तै बालक कालमा कहिले गुलियो खाएँ, कहिले मदिरा पिएँ, कहिले लड्डु खाएँ, कहिले चिनी खाएँ भन्ने जस्ता कुराहरू कसले सम्भिरहन सकेको हुन्छ र ? ईश्वर पनि त्यस्तै भूतकालिक बस्तु भइसक्यो। उसको अस्तित्व बिहीन कल्पना कहिलेसम्म साकार रहन सक्छ ? गुद चिनीमा जस्तै यस विषयमा कुनै वास्तविकता हुँदै हुँदैन। यो त केवल मानव-मनको भयजनित कल्पना मात्र हो र फेरि यस्तो शुद्ध काल्पनिक कुरामा के नै भरोसा हुन्छ ? आवश्यकता नै के हुँछ— मैले त फेरि कहिल्यै पनि उसप्रति विचार गर्ने प्रयास पनि गरिन, जब, कहिलेकाही विचार गरी हेर्नु तब त्यसबेला

देख्दछु कि यो कस्तो मानसिक गुलामी हो ! मानिस स्वयं काम गर्छ र उसलाई काल्पनिक ईश्वरको शिरमा थोपचिदिन्छ 'ऊ सर्वव्यापी छ, सबैको कर्ता हो, यस्त हो भने तिझो जिम्मेवारी नै के रह्यो र ? असल खराब सबै कुराको जड उही नै हो । सबै पुण्य र सुकर्महरूको भागी नै उही हो, तिमी त केवल उही काल्पनिक ईश्वरको हातको कठपुतली मात्र हो' यो कस्तो विचित्र विडम्बना हो । यसरी देख्नु र मनन गर्नु नै सच्चादृष्टि हो, सम्यक् अवलोकन हो र यही धर्म बौद्धधर्म हो ।

म कुनै दिन परमभक्त थिएँ त्यो पनि सगुणोपासक भक्त । सीतारामको मूर्तिलाई पनि पूजा गर्दथे, ठाकुरजीलाई भोग लगाउँदथे, शङ्ख घण्टा बजाएर

कुटीमा शारती गर्दथे, रामतबमीमा देवीको पूजा। गर्दथे, गीता रामायण आदि पाठ गर्दथे— मेरा कर्महरू मेरा सबै अद्वाभक्ति बौद्धधर्मको आगाडि कता उड्यो ? थाहा छैन । कहिले उड्यो र कसरी । मैले यो जान्न पनि पाइन न अरूलाई जान्ने नै इच्छा थियो, न सनय थियो, त न आवश्यकता नै थियो । अब म पूर्णरूपेण बौद्ध छु, भिक्षु छु र जान्दछु कि 'बौद्धधर्म के हो ?' तिमीले पनि बौद्धधर्म के हो ? भन्ने कुरा जान्न चाह्यो भने सत्य ठान कि तिझो जीवन सफल हुनेछ । तिमी नै इहलौकिक तथा पारलौकिक सुखहरूलाई प्राप्त गर्न सक्नेछौ । तिमी मानव—पुत्र भएर बास्तविक मनुष्य, सच्चा मानिस तथा सत्यरूप बन्नेछौ र कसैसंग पनि सोधनेछैनौ कि— 'बौद्धधर्म के हो ?'

(ज्ञानमालाभजन)

बौद्धशिशुप्रतिपत्ति

— भिक्षु महाप्रज्ञा

प्रातः उठी त्रिशरणमा ध्यान लगाई,
पंचाङ्ग शीलको मनले अठोट गरौं ।

जन्मदाता माता-पिताको पाउमा परी,
सदैव पूर्णतः पंचाङ्ग प्रणाम गरौं ।

जेठा-वाढालाई मातादि आदर राखी,
महा-सुख हुने चारवटा बर समझौं ।

सु-भाव मनले लोकमा सु-मित्र ठानी,
कुभाव मनले कहिल्यै पनि नगरौं ।

पाएको डच्च उपदेश शिरमा राखी,
चित्तमा सु-वचन भावले प्रेम गरौं ।

दीन-दुःखीहरूमा मनले दया राखी,
त्यस्ता अनाथको हिंसाकर्म नगरौं ।

अपराधी नै भएपनि दागा नराखी,
कर्मको हेतुले सुख दुःख हुने समझौं ।

भिक्षु-थ्रमणहरूको सत्संग गरी,
सेवा सु-भक्ति गुणको रसपान गरौं ।

बुद्धको त्रि-पिटकको मूल-मन्त्र समझी,
ज्ञानी भई परम ज्ञान प्रचार गरौं ।

संध्याको बेलामा पनि गर्नुपर्ने गरी,
मैत्री मनले सु-परि-शुद्ध भाव गरौं ।

पर-दोषको सट्टामा ज्ञान-गुण खोजी,
मनमा हित हुने ज्ञान खोजेर चिह्नौं ।

भगवान्लाई खाद्यादि भोजन राखी,
सदा पूजा गर्ने गरी नित्य भक्ति गरौं ।

— अनु. दिव्यरत्न तुलाधर

— ● —

बृद्धधर्म व यथार्थवाद

- बुद्धाचार्य शाक्य

बृद्ध धर्म गुणं कथंयागु नं कफ्यगं व अन्धविश्वासी मखु । मानव मात्रया निम्ति यथार्थधर्म दुवालास्वयेगु खःसा बुद्धधर्म हे छगूजक उजोगु धर्म दु । अहे त्याखं थौया विश्वय् उपोसिनं बुद्धधर्म यझु हे यथार्थवादया चिखः धकाः नालाकयाच्चन ।

बुद्धधर्मयात यथार्थवाद धाःगुया अर्थ भूत, वर्तमान व अविष्य त्रियुग्या गुगु खै सत्य खः वयात हे हनावनेगु व सत्ययात हे विवेकदृष्टि छचलावनेगु खः । अव बाहेक फ्यगं व अन्धविश्वासयात बुद्धधर्मया नामं छचलेगु कुतः सुनानं यात धाःसा अवयात अबैद्ध धकाः जक धायेमाः ।

बुद्धधर्मया अलौकिक बुद्धपि न्याहु दु धकाः महायानया सम्प्रदायपिसं ह्लापानिसं मानय् यानावया-च्चंगु दु । वैरोचन, अक्षोभ्य, रत्नसम्भव, अमिताभ व अमोघसिद्धियात हे न्याहु आलौकिक बुद्धपि अर्थति पञ्च-बुद्ध धकाः धयावयाच्चन । अवयानापं वैरोचनया वर्ण त्रियुगु, तत्त्व जल व गुण शान्तिरूप, अक्षोभ्यया वर्ण वैचुगु, तत्त्व आकाश व गुण ज्ञानरूप, रत्नसम्भवया वर्ण ह्लासुगु, तत्त्व पृथ्वी गुण वरदानरूप, अमिताभया वर्ण ह्लाउँगु, तत्त्व अग्नि गुण करुणरूप अले अमोघ-सिद्धिया वर्ण वाउँगु तत्त्व बायु गुण सृष्टिरूप धकाः मानय् यानावयाच्चन । अथे मानय् याःगुया अर्थ संसार सृष्टि-या कमय् उन (रङ्ग) यात वर्ण, महाभूत तत्त्वयात तत्त्व व शक्तियात गुण धकाः धायेगु जुल ।

अव संसारय् न्याहु वे उनयागु व्वति क्यनेगु

आनन्दमूमि

याःसां न न्यागूजक हे मूल जूगु व उगु उनमध्यय् छताय् मेगु त्वाकछात धाःसा मेमेगु हे पिहां वैगु धंगु खै वैज्ञानिक कथं मानय् यानावनाच्चंगु दु । उगु मूल उन धायेवलय् त्रियुगु, वैचुगु, ह्लासुगु ह्लाउँगु व वाउँगु जक हे खः । गन शून्य वा निवर्ण दइ अन शान्तिया रूप दइ, गन विज्ञान व प्रविधिया खै दइ अन ज्ञान न दइ, गन भिगु याःसा भिनावनी अन वरदान न दइ, गन अवयात्यःया दुने सहयोग व दयाया भावना दइ अन करुणा दइ, गन प्राकृतिक रूप वा मनूतय्गु बुद्धि व असं उत्पादन जूगु दइ अन सृष्टि न दइ । अथेहे जल, आकाश, पृथ्वी, अग्निव व बायु दइ अन छगू लोक दइ धइगु बुद्धधर्मया आदिनिसेगु विश्वास जुल धाःसा उगु दक्ष खेत यथार्थ जुयाः क्यनाहे वयाच्चंगु दु । अहे गृणया निधिया प्रतीक स्वयम्भूया उत्पत्ति खः ।

मानव बुद्धपिनिगु धलः स्वल धाःसा इवःलाक थथे खनेदयाच्चंगु दु । अव थथे खः— तङ्हकर, मेघंकर, शरणंकर, दीपंकर, कौण्डिन्य, मंगल, सुमन, रेवत, सोभित, अनोमदर्शी, पद्म, नारद, पद्मोत्तर, सुमेघ, सुजात, प्रियदर्शी, अर्थदर्शी, धर्मदर्शी, सिद्धार्थ, तिष्य, पुण्य, विपश्ची, शिखी, विश्वभू, ककुचलन्द, कनक, काश्यप व गौतम । उपि मानवबुद्धपि मध्यय् नेपालय् दक्लय् ह्लापां दीपंकर बुद्धयात थाय् वियातःगु दु धाःसा अवया लिपा विपश्ची, शिखी, विश्वभू, ककुचलन्द, कनक, काश्यप व गौतमयात स्वयम्भू पुराणय् बालाक थाय् वियातःगु दु । स्वनिगल दुने जक मखु नेपालया दक्षवभन

थासय् व विश्वया इपाकुं कुलामय् तक नं गौतमबुद्धयागु
पाखे प्रतिपाद ज़गु मार्गयात बुद्धधर्म धकाः सानय् याना
वयाच्चवंगु दु । स्वयस्भु पुराणया कथं लिपा मैत्रेय
बुद्धयागु जन्म जुहु विश्वास यानाहे वयाच्चवंगु दु ।
नेपालया बौद्धमार्गीतसे ह्लापायापि बुद्धिन्त व लिपा
वइपि बुद्धिन्त नं वन्दना यायेगु यानावयाहे च्चन ।
थव नं बुद्धधर्मयागु यथार्थवादया छग् दसि खः ।

स्वयस्भूयागु उत्पत्तिया खँथात स्वल धाःसा
विष्वस्वीबुद्ध जामाच्चव्य वःगु, शिखीबुद्ध, चक्रुच्छन्दबुद्ध,
कनकबुद्ध, काश्यपबुद्ध व गौतमबुद्ध नं रवनिगल वःगु
खें खनेदु । थवया नापं स्वनिगलया दुने दस्ती दयेकेया
निर्मित महामञ्जुश्री वःगु व प्रचण्डवेदं स्वयस्भूया
ज्योतिरूप तोपुयाः महाचैत्ययागु निर्माण याःगु खें नं
दु ।

बुद्धधर्म छुं नं धर्मया कचा मखु प्राग् रेतिहासिक
युगनिसे मनूत सकले मनू जुयाः स्वाये सधेके बोगु व
नैतिकधर्म ज्ञक मनूत मनू जुहुफङ्गु धैंगु विश्वास बीगु
यानावयाच्चवंगु । थवहेकथं बांलाक स्वल धाःसा बुद्धधर्म
त्रियुगया निर्मित विशुद्धगु जुयाः यथार्थरूपं विकसित
ज्यावयाच्चवंगु धकाः सोकेफु । अथेखःसानं बुद्धधर्मयात
वक्ष्वांगु धकाः क्यनेगु निर्मित गौतमबुद्धयात दिष्णया
श्वतार धकाः धाइपि नं पिहां वयाच्चवंगु दु । गौतमबुद्ध
गबले विष्णुया श्वतार जुहमखु न कि उगु खें सत्य
वा यथार्थगु हे खः ।

बुद्धधर्मं सुयागु धर्मयात व परम्परायात विरोध
याःगु मदु । बर गौतमबुद्ध हे धाःगु दु—“सुनानं धाःगु,
गुगु नं धर्मशास्त्र वा ग्रन्थय् वा सफुतिइ च्चयातःगु
धकाः सानय् यायेमते । यदि सानय् यायेगु हे खःसा
दकलय् ह्लापां खः वा मखु, सत्य व श्रासत्य, यथार्थ वा
झूठ थःथस्त्रहं दुवाला स्वयेमाःगु दु ॥” थव छेया अर्थ

लिपा दुःखताये मालीगु लेंय जक मखु अन्धविश्वासयागु
गुगु नं मार्गय् मनूत मवनेया धइगु जुल ।

भलू जुयाः जन्म जूगुकथं मनू जुयाः हे स्वायेगु
खःसा गुगु प्रकारया पाप आयवा अपराध यायेगु, छहै-
सिनं मेहैसित दया व करुणा तयाः व्यवहार यायेगु, थःत
स्थाइगु गथे मयः अथेहे कर्पित भयः धइगु चित्तय् तयाः
मिंगजक ज्ञा यायेगुया नापं फुगुचाःगु दान यायेगु,
थवयानापं भैवी, एकता व शान्तियां निर्मित कुतः यायेगु
हे धर्मया मूल धकाः युइकाः वनेगु हे मुक्तिमार्ग खः ।
थुगु धर्मयात बुद्धधर्म धकाः कल्पकल्पनिसे मानय्याना
वयाच्चवंगु जुल । थवहेकथं बौद्ध धर्मविलम्बीपिसं बुद्धधर्म
कल्पकल्पनिसे चलय् ज्यावयाच्चवंगु खः धकाः ह्लापां-
निसे मानय् यानावयाच्चवंगु जुल । यदि बुद्धधर्म यथार्थ-
वादी मखुगु ज्ञासा बौद्ध धर्मविलम्बिपिके थुजोगु भावना
वइमखुगु जुल । बुद्धधर्मय् गुगु नं कथंया गु अन्ध-
विश्वासयागु व शोषण यायेगु नीति मदु धइगु खें यथार्थ
रूप हे वयनावयाच्चवंगु दु ।

बुद्धधर्मयात विकास यायेगु हे मनूतयत मदयेकं
मगाःगु शान्ति, प्रगति व न्यायया लेंपुयात विकास यानाः
समृद्धिशीलगु विश्वया निर्माण यायेगु खः । थवहे लक्ष्य-
यात इलय् व्यलय् युगकथं बोध यायेगु निर्मित बुद्ध-
पिनिगु जन्म जुल । कल्पकल्प युग न्याः तन्हकर बुद्धयागु
जन्म जुल धाःसा कलियुगय् गौतमबुद्धयागु जन्म जुल ।
बुद्धिनिगु जन्म गथे जुह अथेहे युगकथं शान्ति, प्रगति
व न्यायया निर्मित मनूतयत बोध यायेगु आदर्शता क्यनी
धइगु बौद्धमार्गीतय्गु परम्परा जुल । थौतकया सुं नं
बुद्धिनिगु हिसायागु शिक्षा ध्यूगु मदु । थुजोगु यथार्थ-
वादी धर्म नालेगु खःसा बुद्धधर्म बाहेक मेगु मदु ।
अन्धविश्वास व शोषणया बिरुद्ध सत्ययात व्यातुकावनेगु
धर्म बुद्धधर्म जूगु कारणं सकसिनं बुद्धधर्म हे यथार्थवादी

धाःगु खः धकाः धायेगु यात ।

बौद्ध धर्म यथार्थवादया मूल जूगु कारणं बुद्धधर्मदुने अन्याय, शोषण व अत्याचार धइगु महु । अथवा नापं अन्धविश्वास व हिंसा धइगु नं महु तर बुद्धधर्मया ख्वाःपालंप्रया: बुद्धधर्मयागु नामं सुनानं अन्याय, शोषण व अत्याचार यात अले अन्धविश्वास व हिंसाया लेपु ज्वन धाःसा उहा नांजकपा बौद्ध तर अबौद्ध्य धकाः सीकेमाःगु जूल । अन्याय, शोषण व अत्याचारया नापं अन्धविश्वास व हिंसां हे मनुखं मनूतयत् स्यंकीगु खः । एकियात यथार्थवादया विरोधी धकाः धायेमाःगु दु । खःखःगु ज्या यायेगु, भिंभिंगु चित्त उत्पन्न यायेगु, छुं नं दोष महुगु लेपु अवहे लिधंसा कयाः थःगु जीवनयात छचलावनेगु व व्यवहार न्हाकावनेगु जूल धाःसा मुक्ति व मुक्ति चूलाइ । छु अवयथार्थवाद मखुला ?

यथार्थवाद धइगु छुं नं तोपुया मतःगु, सुयात न खुयाः खें लहाये ख्वाःगु, भिंगु व मंभिंगु तत्त्वया नापं गुणयात उलावयनाऽचवनीगु, द्वाथुइक ज्ञान काये मफुतले ज्ञान बियाच्चवनीगु, छुं नं ज्या यायेगु न्हावः पूवंक विचार यायेगु खः । बुद्धधर्मं थुगु पक्षयात न्हावले पाचिना वयाच्चवंगु दु गुकिं यानाः बुद्धधर्म स्पष्ट नीति व यथार्थ दर्शनयागु खः धकाः धायेगु यानातल । कपिन्त स्यंकाः वा स्यानाः थःत भिकेगु वा थःजक कतिलाःसा कर्पिनिगु छुं मतलव महुगु ज्या यायेगु बुद्धधर्मया प्रकृति मखु । अथ खेंयात बुद्धधर्मया यथार्थवादी दृष्टिकोण धकाः मानय् यानावयाच्चवंगु दु ।

बुद्धधर्म हिंसा व अशान्तिया निर्ति मखु न किं कय्गं व अन्धविश्वासया निर्ति हे खः तुयुगुयात हाकुगु अथवा हाकुगुयात तुयुगु यानाः थः कतिलाकेगु ज्या याइवि जन्मं बुद्धमार्गी धाःसानं कर्म अबौद्धमार्गी धकाः मानय् यायेमाः । थुजोगु यथार्थ दृष्टिकोण दुगु बुद्ध-

धर्मयात यथार्थ रूपं जक विकसित यानायंकल धाःसा मानवमात्रया निर्ति शुभलाभ व शान्ति प्राप्त जुयाच्चवनी, बुद्धधर्मया यथार्थ रूपयात महुंजक मखु मन व ज्यां नं व्यवहारय छचलेफत धाःसा व्यक्ति, समाज, राष्ट्र व विश्वय स्थायी शान्तियागु विस्तार जुं वनो । मनय छगू तथा महुं मेगुहे न्वेवायेगु अले ज्यां मेगुहे व्यनेगु बुद्धधर्मया उद्देश्य मखु । थुजागु अकर्मयात बुद्धधर्मया यथार्थवादं गवले थाय विइगु स्वःगु महु ।

मति भिसा गति भिनी, मति व गति मंभिंहसिया छुं नं भिनीमखु । मति व गति मंभिंहसं न्हाकव कमाय् याःसानं न्हागु ज्या याःसानं वा न्हागु विचार याःसानं परन्तुतक स्थिर ज्याच्चवने फइमखु बरु उजोपिन्त इभिंगु मंभिंगु वलेश व अकुशल चित्त, वाक्य व कार्यया कारणं गुलि पाप अथवा खनेदयेक याःगुया फलं ज्ञन दुःखी यानायंकी । पापहे मयात धाःसा वा पापया ज्या वा अकुशल चित्त, वाक्य व कार्य मयात धाःसा वयात गुगुनं अव इमखु । अयया अर्थ दण्ड व कसा नयेमालिगु खः । खनेदयेक याःगु अकुशलया द्वपनय अदालतं दण्ड व कसा बियेगु याइ धाःसा खनेमदयेक याःगु अकुशलया द्वपनय थःथस्तु हे र्यानाः धनया नाथ व शरीरया नाश यानाच्चने माली ।

मनूतसे याइगु पाप मृत्युपर्यन्त ल्यूल्यू वइ । सीकसीकं धाःगु पाप ज्ञन उपो दुःख विइ । गुगुनं पाप थलबलय कीगु हाकः सिलेथे सिलां वनीगु अवश्य मखु । अथेहे थस्तु धानागु पापं मुक्त जुइमा धकाः सुं नं द्वःपित पूजा यानाः बलि वियाः वा क्षमा पवनां जक नं मुक्त जुइगु मखु । पापयात र्वाहालि विइह्य वा रक्षा याइह्य द्वः सुं दुला ? यदि दुगु खःसा थौं ह्विगःया घुस्या : कर्मजक जुइ अथेहे घुस्याःत जक जुइ । मनूतसे पाप यायेमा, चाहे पुण्य यायेमा उगु वस्तु थःगु ह्वया

हयूल्यु किचः वःगुथे वयाहे च्वनी । बुद्धधर्मय् थुगु
विश्वास न्हावलें दयाच्वंगु व दयाच्वनीगु जुल । बुद्ध-
धर्मयागु थुजोगु यथार्थवादयात सुनां फयंगं धकाः धाये
फैला ?

दकलय् ह्लापां मनू मनू जुयाः भ्वाये सयेकि, गुगु
नं प्रकारया पाप, क्लेशया ज्या सयायेमाः, पाप व पुण्य-
यात थम्हं हे थुइकाः ज्या यावे फयेमाः, फुसा कर्पित
उपकार यायेगु मफुसा गुगुकथं नं कर्पित दुःख मवियेगु
ज्या यावे फयेमाः अले जन्म मरण तकेगु खःसा गुगु कथ-
यागु पाप मयायेगु कुतः यायेमाः धकाः शिक्षा, ज्ञान व
बुद्धि बियेगु निति हे बुद्धधर्मयागु उत्पत्ति जूगु जुल ।
बुद्धधर्मया थुगु यथार्थवादयात सुनानं अनर्थ धकाः धाये-
फुगु मदु ।

ल्हाःतिइ लुसिनाप ला दुगु थे हे बुद्धधर्मनाप
यथार्थता दु । यथार्थतायागु कारणं हे बुद्धधर्म मानव

मावया निति मंकाःगु धर्म जुल धाःसा बुद्धधर्म दत्ते
यथार्थतायागु रूप नं दयाहे च्वनिगु जुल । बुद्धधर्म वेह
जुल धाःसा यथार्थवाद थयागु किचः जुल ।

थौं बुद्धधर्मया नामं अनेक सम्प्रदाय खने दया-
च्वंगु दु । गुलिनं सम्प्रदायित दु उंपि दक्षविनं बुद्ध्यात
हे मानय् यानावयाच्वंगु दु तर न्हाःने जक बुड़, धर्म व
संघयात तयाः ल्यूने बुद्धधर्मयात विकृतिइ यंकेगु याना-
वयाच्वंगु नं दु । गुगु सम्प्रदायया कारणं बुद्धधर्मया
यथार्थवादयात लिकुकेगु व गैह बुद्धधर्मयात बौद्धधर्मया
दुने प्रवेश याकेगुया नापं बुद्धधर्मयात फयंगं व अन्ध-
विश्वासय् यंकेगुपाखे कुतः यानाच्वन । थुजोगु अमपूर्ण
व अनियतियागु ज्या न्हाहाहसिनं न्हागुहे याःसां न
वास्तवय् बुद्धधर्मया यथार्थवादं खण्डन व मन्थन यायां
शुद्धगु मार्गं वयनेगु ज्या जुयावनी ।

— ● —

आनन्द शाक्यया निपु कविताः-

बिस्युं वंगु मन

अनन्थन मदु जिगु मन, ज्वने मफु विस्युं जक वन
ज्ञानीतसे गुलि जितः कन, मन वशे तयेगु साधन
जप तप व्रत ध्यान ज्ञान, न्हागु याःसां थियेमफु
भिलिमिलि परिपंच खन, मायामोहं सात्तुसाल
काये पुगु मखु छु नं, भन् भन ततःमतः क्यन
मनयागु थुगु पहचहलं, लिमलाःह्य जि न्हावलें
ह्लिल, ख्वल, हाल जुजुं, सुख शान्ति मदु गबले
मनुष्यया जुनि हानंहानं, दैगु खःला मखु मस्यू
कषट्टीहा मनं हाय! नुनाछ्वइन जिगु जिन्दगानी

थःहे मालिक

'थःहेतुं खः थःहा मालिक,' धैगु वाक्य थ्वीके वा
बुद्ध्या थुगु ज्ञानय् च्वनाः सत्यमार्ग ल्वीके वा ।
सुहे मदु ह्लां थन सो, भीगु मुक्तिया थुवाः,
थःगुहे भिज्यां जक थःगु मुक्तिदयेकी सीके वा ।
छों पिनां छोंहे जकं सै, वा ला सैहे मखु ह्लां
धर्मया फल धर्महे खःसा पापया फल पाप ह्लां ।
न्हावलें परया भरय्, च्वंच्वने भी मयल वा
थःगुहे तुतामं चुयाः भीगु लँ तःप्यके वा ।
बुद्धं क्यनाविज्याःगु व, 'च्यातु लँ' हे खँके वा
उगुहे लँपुं जुयाः भी, निर्वाणिय् थ्यंके वा ।

जिगु मिखाय् सुशीला अय्या

- भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर

नागबहा: धयागु सम्पत्तिकथं यवव सम्पत्ति दुँप
नन्त च्वनाच्वंगु थाय् खः। नां जायेक शिक्षाप्राप्तविं
च्वलनाच्वंगु थव थाय् खः। उकि धन, जन सम्पत्ति
वे शिक्षाकथं नं च्वन्हाःगु नागबहालं थःगु धर्म, थःगु
कृति, थःगु सम्यतायात लोममंकुसे उकियात प्रोत्सा-
न व्युव्यु थःथःपि सलग्न जुयाः तथागतयागु धर्मयात
च्वन्हाकेगु ज्ञी सकसिगुं कर्तव्य खः धयागु खे भाया
ज्ञी सम्पत्ति जुइफयेके माःगु जुयाच्वन, छायले धःगु
च्वत्य थन च्वय् गाथा छपु उत्तेख यानागु दु, ‘थ
संसारय् गुलि नं रत्न धक्काः दयाच्वंगु दु पिनेयागु
रत्न उलि ज्ञीत न्हाइडुका तथे फइमखु गुलि ज्ञीसं
उनेयागु रत्नयात थःगु निजी रत्नया रूपय् घानाजुइ
इडु खः। ज्ञी सकसिके हे पिनेयागु रत्नया प्रति तःधंगु
सास्था दु, तःधंगु चाहाना दु, तःधंगु ममता दु हे याया
च्वंगु छ्याःजक न्हायेलनीगु श्रयस्थाय् नं ज्ञीपि गुलिजक
तिति फुइँ फुइँ तच्चवःपि जुयाच्वनीगु खः, व हेरां ज्ञीत
च्वन्हाःपि धायेकानइगु खः, उकियात ज्ञीसं विचाः
यानायंकल धाःसा पिनेयागु रत्न हे ज्ञीत उलि च्वय्-
च्वय् धायेके फु धयागु स्थूसा धात्येदुनेया गुरत्न जाया-
च्वनीगु बखत्य थव संसारय् गुलिजक च्वन्हाःपि जुइ
इगु खः थुकियात नं वाचायेके फयेके माःगु जुया-
च्वन। संसारय् गुलि नं रत्न धक्काः दु “य किञ्चिच
रत्न लोके विजिज्ञति विविधा पुथु” थीयीकर्त्त हे
रत्न थव संसारय् दु, सप्तरत्न धयागु ला सकसिन
सियाच्वंगु रत्नत खः व रत्नसिंक नं ‘रत्न समं बुद्ध
नत्थ’ बुद्ध थे जाःह्य रत्न थव संसारय् सुनं बुद्ध जुया-

च्वन। श्रवे छायले धाःगु वखत्य भगवान् बुद्ध गुहा
छह्य मनूया रूपय जन्म कयाविज्याःह्य व्यक्ति खः, मनू-
या रूपय ज म कयाविज्याःह्य व्यक्ति जूसां वसपोलयात
द्यःतसे नं धोयेमकु, महाद्यवं नं धोयेमकुगु जुयाच्वन।
देवया नं देव जुयाविज्याःह्य वसपोल तथागत खः। उकि
नं वसपोल महान् रत्न खः, तःधंगु रत्न खः धयागु खे
सिइकाकायेमकुगु जुयाच्वन। द्यःपिके साधारण मनू-
तयेकेहे राग बिलिबिलि जायाच्वंगु दु, द्वेष इनदन
छोयाच्वंगु दु, मोहरूरी अन्धकारं जायाच्वंगु दु। राग
द्वेष बिलिबिलि जाःपि द्यःपि दुगु खःसा भगवान् बुद्ध
राग झ्याः भत्ता हे मदसे बीतराग जुयाविज्याये धुक्मह,
द्वेष नं झ्याः भत्तिचा हे मदयेकाः बीतद्वेषी जुयाविज्या-
कह्य, मोह धयागु झ्याः भत्तिचा हे मदयेकाः बीतमोह
जुयाविज्याःह्य। राग भत्तिचा याः यायेगु धयागु गुलि
थाकु, द्वेष भत्तिचा तंके धयागु गुलि थाकु, मोह भत्तिचा
चिइकाठोये धयागु गुलि थाकु व खेयात बालाक छुत्य
यानाः दुयंक निरीक्षण यानाः, दुनेध्यंक परीक्षण यानाः
स्वदायंकल धाःसा सिइदु कि थव संसारय् बुद्ध जुइ
धयागु सापहे थाकुगु जुयाच्वन खनि। राग मदयेका-
च्वने धयागु अःपुगु ज्या मखु खनी, द्वेष मदयेकाच्वने
धयागु अःपुगु खे मखु खनी, मोह मदयेकाच्वने धयागु
अःपुगु शक्ति मखु खनी। उकथं राग, द्वेष, मोह
निलिप्त जुयाः विशुद्ध प्राणीया रूपय च्वनाविज्याःह्य
जूया निर्ति हे उकी वसपोलयात द्यःयासिक द्यः जुधा-
च्वंपिसंतक नं मानव् यायेमाःगु जुयाच्वन।

उलितक निर्मलह्य, उलितक यच्चुसे च्वंह्य व्यक्ति

एवं संसारय् आःतक लुयामवःनि । उक्ति संसारय् छह्य
 मात्र दुह्य व्यक्ति जाह्नौ थिनाविज्ञात । गुलितक जा-
 जवत्यमान जुयाविज्ञात खेकोसित हे वसपोलं न्हाइपुसे
 च्वंकाविज्ञायेकुगु जुयाच्चवन । उक्ति भगवान् बुद्धया
 जीवनकालय् गुबलय् गुबलय् वसपोल तथागत लैय्
 विज्ञानाच्चवनीगु खः, साराका सारासिनं आश्चर्यचक्षित
 जुयाः वसपोलयात स्वयाच्चवमीगु जुयाच्चवन । पिनेया
 दृष्टिं उलि वसपोल बालाःह्य, वसपोल दुनेयागु दृष्टि
 नं बालाःगुली मेपि सुमदु । थुकथं 'रत्ति जनेतीति रत्तं'
 धकाः अर्थ छानातःगु अनुतारं प्राणीमात्रयात न्हाइ-
 पुकाविइगु क्षमता दुह्य वसपोल तथागत जूया निर्ति
 वसपोलयात 'रत्तन' धकाः समेतं प्रशंसा यानातःगु खः ।
 उक्ति वसपोलयात बुद्धरत्तन धकाः धाइगु खः । वसपोल
 बुद्धरत्तनया रूपय् छाय् जुयाविज्ञाये फतले धाःबलय्
 वसपोलयाके धर्मरत्तन नं दुगु जुयाच्चवन । वसपोलं गुगु
 ज्ञान लुइकाविज्ञायाःगु खः, वसपोलं गुगु मार्ग लुइका-
 विज्ञायाःगु खः, वसपोलं गुगु पद्धति खंकाविज्ञायाःगु खः
 व शायद एवं संसारय् मेपिसं सुनानं नं खंकाः कायेफइगु
 मार्ग खः, पद्धति खः, ज्ञान खः । व ज्ञानं यानाः हे वस-
 पोल एवं संसारय् हानं छकः जन्म कायेम्बाःह्य जुया-
 विज्ञात । हानं छकः बुरा जुइ म्बाःह्य जुयाविज्ञाये
 फत, हमनं रोगं कयेकाः सास्ति नयेम्बाःह्य जुयाविज्ञाये
 फत, वसपोल सीम्बाःह्य नं जुयाविज्ञाये फत । झीपि
 सीमाःपि तिनि । छकः सिनां मगाःनि बारम्बार हे
 सीमानिपि तिनि । थुगु जन्मं मेगु जन्म हानं मेगु जन्मं
 मेगु जन्म, गुलि जन्मतक सिइमाली तिनि झी सिइगुया
 ल्याःचाः मदु । वसपोल तथागत गुबलय् परिनिर्वाण
 प्राप्त यानाविज्ञात, वसपोल तथागतयागु व पिरनिर्वाण
 अन्तिम कथंयाःगु मरण खः, अनं लिपा वसपोलयात
 जन्म मरण धयागु मदयेधुकूगु जुयाच्चवन । उजाःगु ज्ञान

लायेगु धर्म वसपोलं लुइकाविज्ञायाःगु जूयानिति व धर्म-
 यात नं रत्तन (रत्तन) धकाः चवायातःगु जुयाच्चवन ।
 एवं संसारय् बुद्धं वियाविज्ञायाःगु धर्मरत्तन थे जाःगु रत्तन
 मेगु रत्तन मदुगु जुयाच्चवन । वसपोलपिन्त गुलिगुलि
 धर्मं लैपाँय विइगु, वहपाँय विइगु, हिरामोति विइगु
 तर वसपोलपिन्त जरा मरणं मुक्त यानाविइ फुगु धर्म
 सुनानं विइ फैमखु एवं संसारय् बुद्धं ब्राह्मेक । बुद्धं
 वियाविज्ञायाःगु अजाःगु धर्म जूया निर्ति व धर्मयात झीये
 जाःपिसं याउसेच्वंक खंका कायेदइगु मखयाच्चवन ।
 उक्तियात खंकेया निर्ति झीके जन्म-जन्म पतिकंयागु
 पारमी संस्कार माःगु जुयाच्चवन । व पारमी संस्कार
 धयागु दःसातिनि हे जक एव भुलभुलैया संसारं तापाक
 बना धाःथे चकंगु संसारय् थयंकः बने दइगु जुयाच्चवन ।
 झीपि भुलभुलैया चाचाः हिलाः जुयातिनि । यदि
 तथागतयागु धर्मरत्तनयात कायेगु थःके दयेका काये मकत
 धाःसा गुबले नं झीपि उक्ति विने थयंक बने नफुपि जुया-
 च्चवनी । भगवान् बुद्धं झीत वयनाविज्ञायाःगु लैपु तसकं
 सरल थे च्वनाः नं तसकं हे याये थाकुगु जुयाच्चवन ।
 मेपिसं झीत वरदान विइगु, भगवान् बुद्धं झीत छुं हे
 वरदान वियामविज्ञायाः । भगवान् बुद्धयाय् वनाः
 वरदान पवंवनेगु पायःलि मजू छायले धायेगु बखतय्
 वसपोलं स्वयं धयाविज्ञायागु दु, 'अतिकर्त्त वरा खो
 तथागत' तथागत धयापि वरदान विइगुलि पुलावने
 धुकल । वरदान वियाः घूस नकाः मेपिनिगु लाप्त प्राप्त
 यायेगु इच्छा तथागतपिके मदये धुकल । उक्ति वरदान
 कायेत बुद्धयात पूजा यायेगु मखु । वरदान कायेत धर्म-
 यात पूजा यायेगु मखु । वरदान कायेत संघयात पूजा
 यायेगु मखु बहु वरदान कायेगुलि मुक्त जुइगु निर्ति हे
 जक बुद्ध, धर्म, संघ त्रिरत्तनया शरणय् वने कयेकेमाः-
 जुयाच्चवन । गुबलय्तक वरदान कायेगु पलकय् थय-

चर्वनी अनथायतक दुःखं मुक्त जुइ फइमखु धकाः झीसं बाचायेका तःसां ज्यू छायले धाःगु बखतय झीसं पवनीगु वरदान गुबनें न दुःखं मुक्त जुइगु वरदान मखु। दुःखया चक्र्य चाहिलिगु वरदान खः। गुलिगुलि ले तःखा जुइ उलिउलि हे झीगु चित्त नं गथि गथि चिनावन, गुलि गुलि सेफ तगो जुइ उलिउलि हे चित्त। तचो जुयावइगु खें सुनानं मस्थयु खें मखुगु जुयाच्चवन। उकिव खेंयात विचाः यानायंकल धाःसा थ्व संसारय वरदानय तःवं जुइगुसिकं वरदानं मुक्ति प्राप्त यानाः जीवनयात सरल यानायकेगु हे इकसिबय् तःधंगु वरदान जुइगु जुयाच्चवन धयागु खें थ्वीकाविज्याःह्य वसपोल तथागतं थ्व संसारयागु वरदान यः तायेकाविज्याःगु जूया निति वरदान विइगुली श्रलग जुयाविज्याःगु खः। वसपोल तथागतं धयाविज्यात, “वरदान कायेगुली पलकय थ्वीगु स्वयाः धर्मरत्नयात थ्वःचिइगु स्व।” धर्मया व्याख्या धयागु सामान्य खें मखु। धर्म तसकं हे गम्भीर खः। झीसं थुयाच्चवंगु पुजाभलय दुगु धर्म ला व मेगु जुयाच्चवन। नुगलं चायेकेगु धर्म धयागु साधारणकथं थुइकां मगाःगु जुयाच्चवन। गुप्ति व्यक्तिपिसं नुगलं चायेके माःगु धर्मयात थ्वीगु खः इपि व्यक्तिपि न्हागु अवस्थाय नं लयताः खवाःपि जुयाच्चवन किन्तु भाजंखवाःपि सुं हे जुइ फइमखु। थथे धायेबलय गुलिसितं ज्या छिनीमखु। झीपि पिनेयागु रत्नं ला ज्वांय ज्वांय तियाजुइपि खः नुगलय दुने स्वत धाःसा भाजंथेतुं च्चवनाच्चवंगु दु। उकिपिनेयागु रत्नं झीत झज्जःमधायेकू। दुनेयागु नुगः तुयूसा तिनि झीपि झज्जः धायेक चवने द्विपि खः। खः मखु थःपिसं हे विचा यायेमाःगु जुयाच्चवन। भगवान् बुद्धं लुइकाविज्याःगु धर्म अजाःगु धर्म जुयाच्चवन पिने हाकुसे च्चवंसां दुने यच्चुसे च्चवंगु धर्म धारण याये फयेकेमाःगु धर्म गुप्ति व्यक्तिपिसं धर्मयात धारण याये फइगुकथं धर्म थःके दयेका काइ उपि व्यक्तिपिनि नुगः यच्चुसे पिचुसे च्चवनी। उकिनुगः यच्चुकिगु धर्म झीत आवश्यक जुया-

च्चवंगु दु गुगु धर्म झीत भगवान् बुद्धं वियाविज्याना तथातःगु दु। व धर्मयात झीसं धारण यायेकत धाःसा वथें जाःगु धर्मरूपी रत्न मेगु झीत दइमखुगु जुयाच्चवन। गुप्ति गुप्ति संघपिस व धर्मयात थःके दयेकायंकल उपि उपि रत्नय गनय जूपि संघपिं जुयावनी। वसपोल संघपिनिगु कृपां यानाः हे थौंक श्रःपुक न्यने खनाच्चवन। न्यने दयाच्चवन। वसपोल संघपिस उलि धर्मयात धारण यानाः पालन यानाः थौंक रक्षा यानामतःगु जूसा थुलि श्रःपुक याउंक च्चवनाः झीसं वहनीनिसे महापरिवाण श्रवण यायेगु व आः सुथय नं कुशल चित्त दयेकाः थःगु चित्तयात शुद्ध यायेया निति धकाः थन मुं वयाच्चवनेगु अवसर झीत दइमखुगु खः। अथे जूया निति वसपोल संघपिनिगु गुण नं अनन्त दुगु जुयाच्चवन। व गुणयात नं झीसं लुमंकाः पुण्य संचय यानाः च्चवनाच्चवनागु खः। उकिबुद्धथें जाःगु रत्न, धर्मथें जाःगु रत्न, संघथें जाःगु रत्न अर्थति विरत्न धकाः गुगु रत्न दयाच्चवंगु दु। थ्व संसारय व विरत्नयात झीसं सही रत्नकथं झीसं सिइके माःगु दु, थ्वीके माःगु दु, खेंके माःगु दु, व प्रेरणाया लेपुइ वसपोल वयोबृद्ध सुशीला अथ्या न्हाःविज्याना च्चवंगु दु, व रत्न विद्या निति धकाः वसपोल श्रःतक नं कुनः यानाच्चवनाविज्याःह्य अनगारिका अथ्या जुयाविज्यानाच्चवंगु दु। उकिवसपोलथें याःत्सित दीर्घायु, सुस्वास्थ्य व निरोपीया कामनालिसे थ्व बुद्धशासनयात अभिवृद्धि यानाविज्याये फयेमा धकाः वसपोलयात शुभकामना देछायेगु तसकं उपयुक्त जू।

अन्त्य वसपोलं गुगु प्रेरणा झीत वियाविज्याःगु खः व मात्र विरत्नयके शरण कायेगुकथं जक मखुसे विरत्नया शरण झीगु दक्ष दुःख तनावनाः झीपि जन्म, जरा, व्याधि मरणं मुक्त जुयाच्चवंगु निर्वण अवस्थाय थयंक नं थयंकः वनेफुर्पि जुइकथं वसपोलं झीत लहाः ज्वनाः यंके फइला धंगु नं आशा कायेथाय दु। ●

विधुर महाजातक

महामन्त्री गृहस्थ प्रश्न छिनय् याःगु

-मिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर

धनंजय कौरव्य जुङु थःगु चित्तया अनुसारं
झोकय् जुयाः धयाविज्याःयां तःबि हानं तुरुन्त हे स्मृति
तयाः जि महामन्त्रीजुयात कच्चायन माणवक्यात विषया-
बीधुन। व माणवकं थःयःगु थासय् मन्त्रीजुयात सःता-
यंकीगु अवश्य जुल। व मन्त्रीजु वनेधुकेव उत्तमगु न्यने
ययापुस्सेच्चंगु धर्मकथा न्यनेगु अत्यन्त दुर्लभ ज्वी, आः
व मन्त्रीजुयात माणवकं बोना मर्यंकूनिच्चलय् हे थःगु
देसय् च्चंगु धर्मासनय् फेनुकाः गृहस्थ धर्मयाःगु विषयय्
छु ख्य न्यने दःसा उत्तम ज्वी।' धकाः मतिइ ल्वीकाः
'भो प्रज्ञावान् महामन्त्रीजु ! छःपिन्त कच्चायन माणवकं
बोनायंके धुनेव जितः उत्तमगु धर्मकथा न्यनेगु अवसर
अत्यन्त दुष्कर ज्वी। उकिया निर्मित मन्त्रीजु धर्मासनय्
च्चनाः गृहस्थ जुयाच्चनाह्य जितः गृहस्थ जीवनय्
च्चनाः यायेमाःगु धर्मनियमयात उपदेश विषयात्-
विज्याहुँ।' धकाः आज्ञा जुयाविज्यायेव विदुर मन्त्रीजु
'ज्यू हवस् महाराज ! धकाः जुजुयागु आध्रह स्वीकार
यानाकाल। उगु समयस जुङु थुगु प्रश्न न्यनाविज्याःगु
जुल।

प्रश्न— 'भो प्रज्ञावान् महामन्त्रीजु ! गृहस्थ
जीवन वितय् यानाच्चने माःगु अवृमनुद्य जीवनय् छुं
भय अन्तराय भदयेक जीवन यापन यानाच्चनेगु। (१)

आधार सहायता यायेगु। (२) धन्दा सुर्ता क्याच्चने
माःगु गरीबी भदयेका छ्वयेगु। (३) संत्यास च्चनेत
छु उपाय याःसा जी ? (४) थुगु लोकं मेगु घरलोक
दनेबलय् छु कारणं यानाः शोक भन्नाप चायाच्चने
माली मखु ? (५)

महामन्त्रीया लिसः— 'भो महाराज ! गृहस्थ
जीवनय् च्चंच्चंपि मनूतसे छकोल निह्य मिसात व्याहाः
यानातःपि मनूतसे छ्युज्जर व्याहाः यानातःपि मिसा-
तप्त मर्भिगु कुदृष्टि स्वयेनज्यू। मिर्विगु नयेगु तोनेगु
भोजतयात पोर्योपि व्यक्तिपिन्त मनकुसे मर्भयुसे नये तोने
मज्यू। थुगु लोकय् थुगु जन्मय् छुं फाइदा मज्वीगु,
देवलोक निवाण आदिस नं मवनीगु, मनूतय् गु प्रज्ञायात
लुमकेवहःगु संज्ञाजक जुयाच्चंगु देवलोक निवाणयात
विरुद्ध नं जुयाच्चंगु लोकायति ग्रन्थयात आधार मकासे
छ लोकायति ग्रन्थयागु ख्य नं प्रतायात बृद्धियाये फै
मखुगु। प्रज्ञा वरय् ज्वीगु ग्रन्थत नं मखुगु त्रिहित
खण्डित मर्भीक पञ्चशीलयात नं रक्षा यानाच्चने लयेके
माः। गृहस्थधर्मय् च्चनाः सम्पूर्ण यायेमाःगु जुजुपिसं
यायेमाःगु कर्तव्य नं याये फयेकेमाः। कुशलकर्म
यायेगुली लोममंकाः लिपा मलाक यानायंके माः। सकल
कर्तव्यया ज्यास प्रज्ञाद्वारा बांलाक विचार यानाः जक

यानायंके फयेकेमाः । थःत आद्यार मजुसे, दब्य् याना-
तयेगु । सत्पुरुषपिनिगु अववाद उपदेशयात आदरपूर्वकं
न्यनाकायेग, नुगः मस्यायेग, कपित मज्जोगु । दान
बीगु, त्याग यायेगलीं नं नुगः मस्यासे नीमिकरूपं
बिइफयेकेग । मधुरग् बचन खै ह्लायेग, शरीर व बचन
हृदय मधुर नाइसे चंगुलि संयुक्त जुयाच्चनेगु । दान
बिइगु, नाइसेच्चकं खै ह्लायेग, मैत्री चित्त बढ्य यायेगु,
भेषिन्त थःसमान व्यवहार यायेगु धैंगु संग्रहधर्म प्यगु
नं सम्पूर्ण जुइफयेके माः । धर्मयागु आचरण यानाच्चर्पि
अमण ब्राह्मणपिन्त नं दान बीगु वस्तुत विभाजन यानाः
दान बीगु । सकां कार्यस नं थुगु बछतय् बुँ पालेगु,
थुगु बछतय् पुला होलेगु इत्यादि प्रकारं अलग अलग
ज्या यायेगु । अमण ब्राह्मणत भिक्षा विज्यात धा:सा
भिक्षापात्र जायेक भोजन आदि जायेकाः त्रुप्त सन्तोष
यानाच्चवयेगु यायेमाः । सत्पुरुषधर्मयात चाहना यायेगु,
थःगु भिगु कुलदेश परम्परायात रक्षा यानाच्चनेगु ।
न्यनेगु स्ववयेगु बृद्धि यानायंकेगु । पुस्तकग्रन्थ ग्रादियान
सयेके, सियेके, सेने, कनेगु अभ्यास यानायंकेगु । सत्-
संगत सदाचार बढ्य यानायंकेगु । श्रुति सम्मति आपाः
दुपि शीलवन्त भिक्षुपि ब्राह्मणपित आदरपूर्वकं सत्सिक
वनेगु । भो महाराज ! थथे यानायंकल धाःसा थव
संसारय् मनुष्य जीवनस छलपोलं न्यनाविज्याःगु न्यागु
कारण ननानं निश्चितरूपं सम्पूर्ण जुइ ।” धकाः विन्ति
यानाः धर्मसिनं ववहां वयाः जुजुयात विन्तियानाः थःत
योग्यगु आसनय् चवंवन । धनंजय कौरव्य जुजु नं मचिल
व चहु जुजुविसं चाःहुयेकाः थःगु दरबारयतुं ल्याहां
विज्याःगु जुल ।

पुणक्यात सेवा सत्कार याःगु

विधुर महामन्त्रीजु महाराजाधिराजयात दरवारय्
विज्याकावयेधुकाः दरवारं ल्याहां वयेव पुणकं “भो

महामन्त्रीज ! महाराजाधिराजं छःपि जितः विद्या-
विज्याये धुकल । जिनाप आः थथे हे वनेनु । आः
छःपिसं जिगु हित उपकार ज्वीगु ज्यायात बांलाक याना-
विज्यायेमाल । सुनां थः मालिकयागु ज्या बांलाक धान
तयाः याइ, अथे यायेगु प्रज्ञावान्पि मतूतयगु परमकर्तव्य
खः” धकाः धायेव विधुर मन्त्रीजुं, “भो माणवक, छि
जितः प्राप्त यानाः कायेधुकल धैंगु जिबांलाक स्यू ।
थथे प्राप्त यानाकाये दुगु मेत्रा कारण मधु । महाराजा-
धिराज जिम्ह मालिक जूगु अनुसार छितः जि विद्या:
हयाविज्याःगुलि प्राप्त जूगु खः । जि मालिक जुया-
विज्याःम्ह जुजुयात आदर गौरव तयाः असत्यगु खै
ह्लानाविज्यागु जूसा छि जितः प्राप्त यानाकाये मकइगु
अवश्य खः । जि अथे पक्षपात मयासे सत्यगु खैहे जक
ह्लानाविज्या । अथे जूगुलि यानाःजक छि जितः प्राप्त
यानाः कायाहये छुगु खः । थुगु प्रकारं छिके जि यानागु
गुण आपाः दुगु कारण समक्षय् जुयाः कृतज्ञता गुण
महसीकाः छि जितः निन्हूस्वन्हुति वियाच्चनादी माल ।
व निन्हूस्वन्हुया दुने जिनि काय् कलाःपित उपदेश अव-
वाद विद्याः कालविलयागु ज्या तिधयेकावयेवु ।” धकाः
निवेदन आग्रह खै ह्लाःगु जुल ।

व खै पुणकं न्यनाः ‘महामन्त्रीजुं सत्यगु खै
ह्लानाः जितः तःधंगु उपकार यानाविज्याःगु खः । निन्हू
स्वन्हुयागु जक ला छु बाःछितक पियाच्चवै धाःसां नं
पियाच्चने योग्य जूँ धैंगु मतिइ ल्वीकाः, “भो महा-
मन्त्रीजु ! छलपोलं धैविज्याःथे तु स्वन्हुतक पियाच्चनेगु
जुल । छलपोलया छैय् यायेमाःगु ज्या व्याकं सिधयेका
विज्याहुै । थःपि जिनाप विज्यायेमाःसा नं छःपिनि काय्
कलाःपि सुठपूर्वकं जीविका यानाच्चनेगु न्याय-नीतियागु
उपदेश विद्यायकाविज्याहुै ।” धकाः धयाः विधुर महा-
मन्त्रीनापतुं वसयोलया छैय् द्वाहां वंगु जुल ।

विधुर पण्डित महामन्त्रीया कोङ्क, मथूर व
पियकेत धैगु स्वंगु प्रासाद महल दयाच्वन । थुपि स्वंगु
प्रासाद महल स्वंगु क्रतुयात अनुकूल जुयाच्वन । थुपि
प्रासाद महल स्वंगुलीसं रसरंग यानाः मन बहनय् यायेगु
साधन गावकं दुगु जुयाच्वन । नयेगु तोनेगु नं गावकं दु ।
महामन्त्रीं उगु समयस थव चवनेगु प्रासाद भवनय् पुणक-
यात सःतायकाः ह्यते जाःगु दरबारय् दकलय् चवयात्
तत्वाय् छायपा तःगु कोथा छकुतिइ अत्पन्त बालाःगु
खाताय् लासा लायेकेबियाः नयेगु तोनेगु द्यावकं नदस्था
यानाबी धुकाः अप्सरासमानं बांलाःपि सुकुमारी
कन्या म्हाय् पि न्यासःम्हसिनं सेवा सत्कार याकेबियाः
उपिनाप आनन्द चवच्वं धकाः लःह्लानाबियाः थः चवनेगु
थासय् वनेत दरबारं क्वाहां बिज्यात । महामन्त्री अनं
बिज्याये धुकेव न्यासःम्ह कन्यातसें अनेक प्रकारया बाजं
थानाः म्वाहालि पुयाः पुणकया लिक्ष चवनाः प्याखं
हुसाः तस्कं यद्युपुसेचवंगु कामसुखं सन्तोष व आनन्दित
जवीकाच्वन ।

थुगु प्रकारं धर्मयात् सुरक्षा यानाच्वंस्त् पण्डित
महामन्त्रीं पुणकयात् अनेक प्रकारयागु कामसुखद्वारा
आनन्दित याकाः अनोजा धैम्ह थःम्ह धर्मपत्नीया कोथाय्
द्वाहां वनाः जम्बूनद सुवर्णया रंगसमानं म्हासुसे हृष्ट
पुष्ट शरीर जयाः अतिकं बालाःम्ह, अभिमान धैगु भ्याः
भवा हे मदुम्ह, भाःतया स्वभाव, इच्छा, आचरण कथं
सेवा सत्कार यायेतःम्ह थः धर्मपत्नी अनोजायात धाल-
“जिगु नुगःच् तपानर्पि, जि यःपि काय्-म्हाय्-पित
तःताहच्चि” ।

उगु समयस मन्त्रीनी अनोजां थःगु हृदय हे कम्प-
मान जुइक छाति दायाः विलाप यानाः ‘जि थःहे वनाः
काय्-म्हाय्-पित सःतः वने योग्य मजू, भमचायात
छवया सःतके छवयेमाल’ धकाः मतिइ लुइकल ।
थः भौमस्त सःताः “अप् भमचात ! छिमि मचाँनि सें
तापनापं हुर्क्य॑ जुयावःपि अतिकं पर्पि धम्मपाल मन्त्रीपुत्र
कुमार जुयाच्वंपि छिमि भाःतपि नाप छिपि थन वा ।”
धकाः सःतके छवत ।

बिचाः हायेका

अनित्यावत् संस्कारा उत्पादव्ययधमिणः ।
उत्पद्य हि निरुद्धयन्ते तेषां व्युपशमः सुखं ॥

दिवंगत रमिता बज्राचार्य

जन्म : २०३६ मंसिर ३०

परलोक : २०५३ आश्विन १५

दीपंकर परियति शिक्षा केन्द्रय् अध्ययनरत व अन्तर्राष्ट्रिय भावना केन्द्रस ध्यान भावनाय्
अभ्यासरत जिमि हितैषीमित्र खड्गराज बज्राचार्यया सुपुत्री रमिता बज्राचार्य आकाभाकां मत्यव
मदुगुलि मदयावंम्हसिया निर्वाण प्राप्तिया कामना यासे शोकाकुल जःपित संसार अनित्य धइगु
लुमंकाः धैर्य धारण याये फयेमा धकाः कामना यासे सहानुभूति प्रकट यानाः बिचाः हायेकाच्वना ।

तःजः यवा पुचः

बुद्धाल, तःजः, यल ।

आनन्दभूमि

मैत्रीसंघ ग्राहिति विभाषण

(नेपालीभाषा)

आनन्दकुटी विहारमा विभिन्न कार्यक्रम संपन्न

२०५३ कार्तिक १०, काठमाडौं-

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा विभिन्न कार्यक्रम उल्लासका साथ संपन्न गरिएको छ । प्रत्येक महिनामा पूर्णिमाको कार्यक्रम अनुसार कार्तिकपूर्णिमाका दिन भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरसमक्ष शीलप्रार्थना र बुद्धपूजा भई भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट प्रवृद्ध्या र भिक्षुजीवन विषयमा धर्मदेशना हुनुका साथै त्यहाँको दायकसभाबाट सांघिक भोजन प्रदान गरिएको थियो । भोलिपल्ट उपोषथगारमा वर्षावास बस्नुभएका भिक्षु संघबाट उपोषथ विनयकर्म तथा पावारण पनि गरिएको थियो ।

यस्तै भिक्षु अनिरुद्धको उपाध्यायत्व र भिक्षु कुमार काश्यपको आचार्यत्वमा हीरालाल नकर्मी र मोहनमान नकर्मीका नाति एवं मोतिलाल नकर्मी र बोणा नकर्मीका छोरा मोविन नकर्मीको उपग्रहणको नामले प्रवृद्ध्या कार्य संपन्न भएको थियो र भिक्षु कुमार काश्यपबाट धर्मदेशना भएको थियो ।

यहाँ वर्षेनी मनाइने कठिनउत्सव पनि विरत्न वन्दनबाट शुरू भई शीलप्रार्थना एवं बुद्धपूजापछि त्यहाँ वर्षावास बस्नुभएका भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरप्रमुख भिक्षु कुमार काश्यप, प्रजामूर्ति र धर्मसूतिमा श्रीमती लक्ष्मीदेवी मानन्धर र श्रीमती उमिला शाक्यद्वय तथा

परिवारबाट कठिन चीवरदान गरिएको थियो । सो बेला भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरबाट धर्मदेशना एवं भिक्षु तथा अनगारिकाहरूमा कल्पवृक्षसहित विविध परिष्कार दानप्रदान भएको थियो ।

थेरवादी रेतिहासिक त्यस विहारको पुर्णिमानिमान विभिन्न विभिन्न महानुभावले आधिक सहयोग प्रदान गर्नुभएको थियो—

बढ़ीप्रसाद वज्राचार्य	-	१००५।-
स्वर्गबहादुर श्रेष्ठ	-	१०००।-
मोतिकाजि गुरुजू	-	७००।-
एक दाता	-	५००।-
सानुनानी	-	५००।-
नरेशरत्न वज्राचार्य	-	५००।-
सिद्धिनारायण खड्गी	-	५००।-
नानीछोरी	-	२००।-
न्हुँछेनारायण मानन्धर	-	१०५।-
सृजनमाया	-	१००।-

यसे गरी त्यस विहारगुणीको बाइसौं वार्षिक सभा गुठीका अध्यक्ष भिक्षु अनिरुद्धको सभापतित्वमा संपन्न भएको थियो । उपाध्यक्ष न्हुँछेबहादुर वज्राचार्यबाट स्वागतभाषण, सदस्यसचिव भिक्षु प्रजामूर्तिबाट वार्षिक प्रतिवेदन तथा आगामी आधिक वर्षका लागि अनुमानित बजेट प्रस्तुतिका साथै सामान्य छलफल र बजेट पारित गरिएको थियो । लेखापरीक्षकको नियुक्ति एवं पुण्यानुसूतेन पनि भएको थियो ।

तीर्थयात्रा गरियो

२०५३ आश्विन १५, गुल्मी-

ज्ञानमालासंघ, सुगंधविहार, रिडीबजारहड्डारा आयोजित बौद्ध तीर्थयात्रा १६ जना सहभागीहड्डारा देशका विभिन्न स्थानमा रहेका बुद्धविहार र बौद्ध केन्द्रको तीर्थयात्राको रूपमा भ्रमण गरेको छ। पाल्पाको आनन्द विहार, काठमाडौंका आनन्दकुटीविहार, बौद्ध, धर्मकीर्ति विहार, श्रीघःविहार, विश्वास्तिविहार, पाटनझेत्रका मणिमण्डपविहार, शाक्यर्सिहविहार, दीपकर नामजहाल, अक्षेश्वर महाविहार, सुमंगलविहार, सन्ति सुखावास-विहार र कीर्तिपुरका श्रीकीर्तिविहार भ्रमण गरी सो टोलीले लुम्बिनी र कपिलवस्तुको तिलौराकोटमा पनि भ्रमण गरेको थियो।

ज्ञानमालासंघका श्रद्धक्ष सुवर्णलाल कक्षपतीको नेतृत्वमा एको सो यात्रा बुटवल भई रिडी सुगंध-विहारमा दुर्घाइएको थियो।

अवाञ्छित कार्यको भत्सनी

२०५३ आश्विन ३०, काठमाडौं-

गत २०५३ भाद्र १२ गते जनैपूर्णिमाको दिनमा शाक्यमुनि बुद्धको पवित्र जन्मस्थल लुम्बिनी, बुद्धनगर (महिलावार) स्थित दिवंगत आचार्य चिक्षु अमृतानन्द महास्थविरको पुण्यस्मृतिमा स्थापित 'अमृतहल' को प्रोगणनमा प्रतिस्थापना गरिराखेको बुद्धमूर्तिमा लुम्बिनी चिकास कोषका दुइजना कर्मचारीले "कति दिनको भोजन छस् ला खा, धिच् ! पहिले पनि यही खाएर मरेको थिइस्, अहिले पनि मर।" भन्ने अमर्यादित अपशब्द प्रयोग गर्दै पूर्वयोजित ढंगले बंगुरको मासु खुवा एको घटनाप्रति ज्ञानमाला भजन खलःका सदस्यहड्डारा दुःख द्यक्त गरेकाछन्।

ल. वि. कोष जस्तो अन्तर्राष्ट्रिय जनसम्पर्कमा

दिनहुं आइरहनुपन्ने कार्यालयका कर्मचारीहड्डाट विजले नै पूजा गरिराखेका बुद्धमूर्तिमा अकल्पनीय कुक्कल गर्ने त्यस्ता अक्षिभावित अविलम्ब कडाइका साथे कार्यवाही गरियोस् भन्ने भाग गरेको छ। साथै भविष्यतमा कार्य रोदन ल. वि. कोषका कर्मचारीहड्डलाई हरेक सप्ताहमा अनिवार्यरूपले विपश्चना ध्यानभावना र बौद्ध उपदेश प्रवचन सुन्नुपन्ने नियम लागू गरियोस् भनी सम्बन्धित निकायको ध्यानाकर्षण पनि गरेको छ।

बुद्धको छवि बिगार्न खोज्ने एवं बुद्धमूर्तिको अपमान गर्ने जोमुक्कलाई पनि पछि आत्मलघुताबोधले छटपटी हुने, जीवनमा ठूलो भूल गरेको अनुभव हुने र बुद्धमूर्ति देखनासाथ तस्मै आदि मानसिक पीडा कष्ट भोग्नुपन्ने, नित्याको पात्र बन्नुपन्ने, मानसिक आधात प्रतिधात सहनुपन्ने हिति आइरहने हुनाले यस्ता कुक्कत्यमा कुनै पनि नेपाली संलग्न रहने वा हुनेछै भन्ने विश्वास एवं भरोसा लिए विश्व बौद्ध जनमानसले चित्त दुखाई धिकार्ने कार्यप्रति सतर्क हुन सबै समुदायलाई विनम्र अनुरोधका साथ त्यस्ता कार्य नेपाली मात्रको लागि कलक हो भनी ज्ञा. भ. खलः स्वयम्भूले त्यस्ता कार्य गर्नेप्रति निन्दा एवं भत्सनी गरेको छ।

६ दिने बौद्ध सांस्कृतिक प्रशिक्षण

२०५३ आश्विन २६, कीर्तिपुर-

नगर-मण्डप श्रीकीर्तिविहार, कीर्तिपुरमा लुम्बिनी र कपिलवस्तु क्षेत्रका माध्यमिक विद्यालयहरूका ५० जना छाव-छात्राहरूको नौदिने बौद्ध सांस्कृतिक प्रशिक्षण गोष्ठीको समुद्घाटन, निर्माण तथा यातायात मंत्री विजयकुमार गच्छदारले पर्नुधयो। समुद्घाटन समारोहमा बोल्दै निर्माण तथा यातायात मंत्रीले भन्नुधयो, "नेपाल बुद्धको देश हो। शान्तिको देश हो। भगवान् बुद्धलो उपदेशलाई स्वीकार गर्दै आज पनि मानिसहरू स्वस्थ,

अमशील र शान्तिपूर्वक जीवन बिताइरहेका छन् ।” समारोहमा गोठीको प्रायोजक हिमाल बौद्ध प्रशिक्षण संस्थाका सचिव मीनबहादुर शाक्यले कपिलवस्तुको सम्बन्धका र व्यापक प्रचार प्रसारको आवश्यकता औल्याउंदै यस गोठीको आयोजना कपिलवस्तु र लुम्बिनी क्षेत्रका छाव-छावाहरूमा लुम्बिनी र कपिलवस्तु बारेमा जानकारी दिने हुनाले आवश्यकताको एक अंग भएको छ भन्नभयो ।

समारोहमा थारुभाषासाहित्य परिषद् कपिलवस्तु जिल्लाका शेवराम चौधरी, थारु कल्याणकारी सभा कपिलवस्तु जिल्लाका उपाध्यक्ष नागेन्द्रप्रसाद चौधरी थारु र रुरल इलिटरेसी सोसाइटी एडुकेशनका अध्यक्ष जीतबहादुर चौधरी र भिक्षु सुगन्धले पनि गोठीको उपादेयता बारेमा प्रकाश पार्नुभएको थियो ।

समुद्घाटन समारोहका अध्यक्षको आमनावट बोल्दै हिमाल बौद्ध प्रशिक्षण संस्थाका अध्यक्ष तथा विहारको प्रमुख भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले त्यस ६ दिने प्रशिक्षणमा पूर्णिमाको महत्त्व, बुद्ध, बुद्धकी क्षीरावारी आमा महाप्रजापति गौतमी, यशोधरा, सिद्धार्थको छोरा राहुल, सारथी छन्दक, बुद्धको उपदेश र दर्शनलाई सर्व प्रथम बुझ्ने र अहंत् दुने कौण्डङ्ग, बुद्धको २५ वर्षसम्म नीजि सचिवको काम गर्ने भिक्षु आनन्द, त्यस्तै लुम्बिनी कपिलवस्तु, रामग्राम र देवदहको बारेमा बोध गराउने उद्देश्य रहेहो कुरा बताउनुभयो ।

हिमाल बौद्ध प्रशिक्षण संस्थाको प्रायोजनामा लुम्बिनी, कपिलवस्तु क्षेत्रका माध्यमिक विद्यालयहरूमा कक्षा ८ र ६ मा अध्ययनरत २१ छात्र, २२ छावाहरू र शिक्षक, शिक्षिका प्रतिनिधि, अभिभावक प्रतिनिधि थारु भाषासाहित्यपरिषद् तथा थारु कल्याणकारी सभा र राइज कपिलवस्तुका ८ प्रतिनिधिहरू सभेतको ६ दिनको बौद्धसंस्कृति प्रशिक्षण कार्यक्रम श्रीकीर्तिविहारमा संपन्न भएको छ । बुद्ध, बुद्धर्म, सदाचार, सम्बन्ध, दृष्टि, विशेषत: लुम्बिनी, कपिलवस्तु, देवदह, रामग्राम, बुद्ध-

कालीन कपिलवस्तुका विभूतिहरू जस्तो कि बुद्धको धर्म पहिला अवबोध गर्ने भिक्षु कौण्डन्य, अस्सजित, राहुल शामणेर, बुद्धको उपस्थापक आनन्द, भिक्षुणी महाप्रजापति गौतमी, भिक्षुणी यशोधरा, छन्दक भिक्षु, बैशाख, जेठ तथा आषाढपूर्णिमाको महत्त्व, जन्मबाट होइन कर्म-बाट श्रेष्ठ र शुद्ध हुने धर्म, बौद्ध संस्कारहरू, थारु भाषा साहित्य संस्कृति र इतिहासबारेमा प्रशिक्षण दिइएको थियो ।

प्रशिक्षण कार्यमा भिक्षु सुदर्शन महास्थविर, भिक्षु सुगन्ध, भिक्षु प्रज्ञामूर्ति, भिक्षु धर्ममूर्ति, सुवर्ण शाक्य, अमिता धाखवाः, सविता धाखवाः, च्छुभेवहादुर वज्ञाचार्य, मीनबहादुर शाक्य, राकेश अवाले, विरत्न मानन्धर, चन्द्रदेवी शाक्य, धर्मरत्न शाक्य, रामानन्द-प्रसाद तिह, तेजनारायण पंजियार, डा. द्रोण रजौरिया आदिले प्रशिक्षण दिनुभएको थियो ।

प्रशिक्षण कार्यक्रमअन्तर्गत काठमाडौं, ललितपुर तथा भाद्राउंका ऐतिहासिक तथा बौद्ध संस्कृतिक क्षेत्रहरू सग्रहालय र चिरियाखानाको अध्ययन भ्रमण गरेका थिए । सो कार्यक्रमको समाप्तन समारोहमा प्रशंसापत्रका साथै नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाका पाठ्यपुस्तक र परिचय प्रदान गरिएको थियो ।

प्रशिक्षण कार्यक्रमालागि प्रशिक्षार्थी सहभागीहरूका लागि कपिलवस्तु-काठमाडौं-कपिलवस्तुको यातायात खर्च समेत गरीकन जम्मा ६१७५१।— खर्च भएको थियो ।

कपिलवस्तुका नेपाल आदर्श माध्यमिक विद्यालय शिवपुर, जनकल्याण मा. वि. बरकुलपुर, भूकुटी मा. वि. बुड्ढी, गौतमबुद्ध मा. वि. गौरसिंहिया, सिद्धार्थ समारक मा. वि. भेलाई, जनउद्योगि मा. वि. सोतिपुर, श्री ५ महेन्द्र मा. वि. गोपवा, कनकमुनि मा. वि. श्रीनगर, वाणगंगा मा. वि. गजेहडा, हेमराज मा. वि. हथौला, लुम्बिनीका जनता मा. वि. पिपरा, नवरत्न मा. वि. सेमलार, श्री मा. वि. विद्यालयका विद्यार्थीहरू सहभागी बनेका थिए ।

स्मृति दिवस सम्पन्न

२०५३ भाद्र ५, पाल्पा-

करुणा बौद्ध संघ तानसेनद्वारा आयोजित 'भिक्षु अमृतानन्द स्मृति दिवस' समारोहमा प्रमुख अतिथिको आसनबाट संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महात्थविरले 'भिक्षु अमृतानन्द स्मृति पुस्तक प्रदर्शनी' को उद्घाटन गर्दै श्राफू श्यानमारमा अध्ययन गरिराखेको समयमा भिक्षु अमृतानन्द त्यहाँ अध्ययन गर्न आउनुभएको र पछि बर्माबाट श्रीलंका अध्ययनार्थ जानुभएको कुरा स्मरण गर्दै बुद्धर्थ प्रचार प्रसार गर्नमा वहाँको ठूलो देन रहेको कुरा बताउनुभयो । सो बेला करुणा बौद्धसंघ एवं समारोहका अध्यक्ष सह प्रा. छवराज शाक्यले दिवंगत भिक्षु अमृतानन्दको योगदान बुद्धर्थम् नेपाल र विश्वमा नै प्रचार प्रसार गर्नमा रहेको कुरा बताउनुभयो ।

ध्वल पुस्तकालयका अध्यक्ष तथा साहित्यकार जगत्वहादुर जोशीले भिक्षु अमृतानन्द बुद्ध-धर्म र संघको बोध गर्नुहुने महान् व्यक्तित्व हुन्, भन्नुभयो । तानसेन नगरपालिकाका उप-प्रमुख दशरथमुनि शाक्यले सशक्त नेतृत्व र कुशल व्यवस्थापनमा आगाडि बढिरहेको करुणा बौद्धसंघले 'अमृतानन्द स्मृति दिवस' आयोजना गरेको-मा ह्रष्ट व्यक्त गर्दै दिवंगत भिक्षुको देनबारे चर्चा गर्नु-भयो । ज्ञानमाला संघका अध्यक्ष देवेन्द्रमान शाक्य, बौद्ध महिला समितिका अध्यक्ष श्रीमती पूर्णमाया महर्जन, ज्ञानमाला सभाका उपाध्यक्ष मणीन्द्र वज्राचार्यले मन्तव्य व्यक्त गरिएको उक्त कार्यक्रममा संघका सह-सचिव संजय राज शाक्यबाट स्वागतभाषण, सुवर्णमुनि शाक्यबाट धन्यवाद ज्ञापन र वीरेन्द्रकाजी शाक्यबाट कार्यक्रम संचालन गर्नुभएको थियो ।

'पुस्तक प्रदर्शनी'मा भिक्षु अमृतानन्दबाट लिखित ७० वटा बुद्धकालिन ग्रन्थ एवं पुस्तकहरू र उहाँको जीवनसँग सम्बन्धित फोटोहरू, बुद्धर्थमका पुराना पुस्तकहरू, भिक्षु अमृतानन्दले आपनो जीवनकालमा अध्ययन एवं ज्ञानयोग गरिएका पुस्तक ग्रन्थहरू प्रदर्शित हुनुका साथै हिन्दूधर्मका ग्रन्थहरू र अन्य धार्मिक पत्र-पत्रिकाहरू प्रदर्शन गरिएका थिए ।

(बाँकी आवरण पृष्ठको दोस्रो पेजमा)

बौद्ध परियत्ति शिक्षा संचालन

२०५३ भाद्र ३०, गुलमी-

स्थानीय रिंडोवजार सुगन्धविहारमा गत जेठ महिनादेखि बौद्ध परियत्ति शिक्षा संचालन भएको छ । भगवान् बुद्धको उपदेश तथा शीलका नियमहरू प्रत्येक मानवले बुझन सकोस भन्ने उद्देश्यले संचालन भएको यस शिक्षाको उद्घाटन सुगन्धविहार सामुदायिक सेवा समितिका सदस्य पद्धत्ति श्रेष्ठले एक समारोहका बीच गर्नुभयो । कोषाध्यक्ष श्रीमती प्रेमलक्ष्मी बजिमयले परियत्ति शिक्षाको महत्त्वबाटे प्रकाश पार्नुभयो । ज्ञानमाला संघका अध्यक्ष सुवर्णलाल कक्षपतिको सभापतित्वमा संचालित उक्त उद्घाटन समारोहमा अठार जनाविद्यार्थीहरूले बौद्ध परियत्ति पद्धनको लागि नाम दर्ता गराएका थिए ।

सुवर्णलाल कक्षपति तथा दीपेन्द्र बजिमयहारा अध्यापन भइरहेको उक्त परियत्ति शिक्षाको कक्षा संचालन प्रत्येक हप्ताको शनिवार संचालन हुने उक्त कार्यक्रमको उद्घाटन समारोहमा सभापतिबाट परियत्ति शिक्षाको आवश्यकता र महत्त्वबाटे प्रकाश पार्नुका साथै उपस्थित सदैलाई धन्यवाद ज्ञापन गरिएको थियो ।

गुलाधर्म सम्पन्न

२०५३ आश्विन १४, सुनसरी-

गुला एक महिनासम्म स्वयम्भू चंत्य महाविहारमा विभिन्न धार्मिक कार्यहरू मनाउंदै आइरहेकोमा यस वर्षपनि दान शील भावना, धर्म अवय, धर्मदेशना तथा दशकुशल धर्म आदि पूर्ण गरी गुलाधर्म सम्पन्न गरियो ।

सो बेला सुधी गंगादेवी शाक्य, विजयालक्ष्मी शाक्य, मयुरा शाक्य, सुध्री विद्या शाक्यले धर्म उपदेश गर्नुभएको थियो र ग्रन्थका देवीमाया शाक्यले मानिसहरू जीवनभरि गृहस्थीको भुमीमा अलमलिएर आपनै दैनिक कार्यमा व्यस्त हुने कुरा बताउंदै गुला १ महिना फुर्सत निकालेर बिहान गई धर्मशमण गरिले धेरै ज्ञानहासिल गर्न सकिन्छ भन्नुभयो ।

सो बेला उपोषथ बृतको महत्त्वलाई बुझी अष्ट-